

RUSYA'NIN UKRAYNA POLİTİKASI BAĞLAMINDA VEKALET VE MODERN SAVAŞ TANIMLAMALARI

Defining Proxy and Modern Warfare in the Context of Russia's Ukraine Policy

Hasan Alpay KARASOY* - Sabit Akın ZAIMOĞLU**

Öz

Rusya-Ukrayna savaşı, 1945 yılından 2022 yılına kadar Avrupa'da görülmemeyen bir fetih savaşını yeniden başlatmıştır. Bu savaş, bir yandan taraflar arasında yoğun bir konvansiyonel mücadele sahne olmuş, diğer yandansa devasa kaynaklara sahip Rusya karşısında Ukrayna, Batı'nın yaptığı yardımlar ile savaşı sürdürebilmiştir. Batı ise bu yardımları, bir ittifak şemsiyesi altında yapmamıştır. Dolayısıyla Rusya-Ukrayna savaşında iki husus göze çarpmaktadır: İlki, 21.yüzyılın ileri teknoloji ortamında savaş alanlarında hâlen varlığını devam ettiren siperler, toprak ve makineler gibi savaş araçlarıdır. İkincisi ise Batı'nın Ukrayna'ya yaptığı yardımlar ve Ukrayna'nın bu yardımlarla savaşı sürdürebilmesidir. Bu iki husus bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Bu iki husustan hareketle Rusya-Ukrayna savaşının, günümüz "modern savaş"ını ve "üçüncü tarafların dolaylı yoldan katıldığı savaşları açıklamak için geliştirilen vekâlet savaş teorisini" anlamak açısından bir laboratuvar olduğu varsayılmıştır. Çalışmanın amacı, bu laboratuvarı, modern savaş ve vekâlet savaş teorisi perspektifinde incelemek ve geleceğin güvenlik ortamını şekillendirmek açısından ihtiyaç duyulan bilgilere ulaşabilmek için bu savaştan dersler çıkarmaktır. Savaşın 2022-2023 yıllarıyla sınırlı olan bu çalışma, bahsi geçen yıllarda basına yansıyan haberler, internette yayımlanan makaleler ve yorumların betimsel analiziyle oluşturulmuş-

ABSTRACT

The war between Russia and Ukraine has unleashed a war of conquest that hasn't been seen in Europe since 1945. On one hand this war has witnessed an intensive conventional conflict between the parties, on the other hand Ukraine has been able to sustain the war by means of aid lent by West in the face of Russia which has enormous resources. This aid hasn't been lent by the West under an alliance umbrella. Hence, two points draw attention in the Russia-Ukraine war: The first is the apparatus of war such as trenches, artillery and mines, which still exist in the advanced technological environment of the 21st century. The second is the aid that the West has lent to Ukraine, and thanks to this aid Ukraine has been able to sustain the war. These two points are the focus of this study. From these two points of view, it has been assumed that the Russia-Ukraine war has been as a laboratory for understanding today's "modern warfare" and "proxy warfare theory", which has been developed to explain the indirect engagement in a conflict by third parties. The aim of this study is to analyze this laboratory from the point of view of modern warfare and proxy warfare theory and to take lessons from this war in order to gain information needed in terms of shaping security environment of future. This study, limited to the years 2022-2023 of the war, is based on a descriptive analysis of the news reflected in the press, articles and comments published

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, dr.alpaykarasoy@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3813-2960

** Dr., İçişleri Bakanlığı, akinzaim@gmail.com, ORCID: 0009-0002-3472-0236

tur. Çalışma sonucunda; modern savaşlarda eski ve yeni savaş araçlarının bir arada bulunduğu, savaşa devam edebilmek için bir ülkenin dijital egemenliğini korumasının gerekliliği, gelişmiş keşif ve gözetleme kabiliyetlerinin savaş alanını daha parçalı hale getirdiği, yapay zekâ ve sosyal medyanın bir savaş silahı olarak kullanılabilmesi anlaşılmıştır. Buna ek olarak vekâlet savaşı kapsamında yapılan yardımların Ukrayna'nın savaşı kazanmasını değil sadece savaşa devam edebilmesini sağladığı ve başkalarının silahıyla savaşmanın bir ülke açısından onur kırıcı olabileceği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Modern Savaş, Vekâlet Savaşı, Rusya, Ukrayna

on the internet during these years. At the end of the study, it has been understood that in modern warfare, apparatus of old and new war coexists, that to sustain war, it is necessary to maintain digital sovereignty, that sophisticated reconnaissance and surveillance capabilities make the battlefield more partial, that artificial intelligence and social media can be used as a weapon. It also has been assessed that the aid provided as a part of the proxy warfare didn't enable Ukraine to win the war, but only to continue the war, and that waging a war with weapons of others may be derogatory for a country.

Keywords: War, Modern Warfare, Proxy Warfare, Russia, Ukraine

1. Giriş

Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı, Kore Savaşı (1950-1953) ve Vietnam Savaşı'ndan (1954-1975) sonra büyük ölçüde unutulmuş olan uzun süreli, yıpratıcı ve konvansiyonel savaşlara bir geri dönüş niteliğindedir (Tavberidze, 2024). 21. yüzyılın ilk çeyreğinde yapay zekâ, nesnelerin interneti ve robotik sistemler gibi teknolojik gelişmelerin insan hayatına girdiği bir dönemde, insan gücünün ve sanayi üretimine dayalı çelik ve patlayıcıların savaş alanındaki mücadelesi yeniden başlamıştır (The Economist, 2023). Ukrayna, devasa kaynaklara sahip olan Rusya karşısında yetersiz kalmış ve savaşı, Batılı ülkelerden aldığı yardımlar ile sürdürebilmiştir. Batı'nın Ukrayna'ya yaptığı yardımlar ise bir ittifak ilişkisinin şemsiyesi altında yapılmamıştır. Batı'nın yardım yapmadaki amacının, Ukrayna ile müşterek çıkarlara sahip olması olduğu söylenebilir; ki bu çıkar, Rusya'yı durdurmaktadır.

Bu çalışmanın odak noktası, Rusya-Ukrayna savaşının iki temel boyutudur: üst düzey konvansiyonel savaş ve Batı'nın Ukrayna'ya yaptığı yardımlar. İlk olarak, Rusya-Ukrayna savaşının konvansiyonel boyutu ve bu kapsamda kullanılan savaş araçları, "modern çağın özelliklerini yansıtan savaş ve/veya savaş türleri" (Speller, 2016: 5-6) olarak tanımlanan "modern savaş"ı anlamak açısından değerlidir. İkinci olarak, Batı'nın Ukrayna'ya yardım yapması ve savaşa doğrudan değil de Ukrayna'ya yardım yaparak dolaylı yoldan katılmasının, "stratejik sonucunu etkilemek isteyen üçüncü tarafların bir çatışmaya dolaylı yoldan katılımı" (Mumford'dan aktaran Karasoy, 2023: 132) şeklinde tanımlanan "vekâlet savaşı" teorisi kapsamında değerlendirilmesi mümkündür.

Savaşları incelemenin birçok gerekçesi vardır: desteklediğiniz tarafın kazanmasına yardımcı olmak, benzer savaşların çıkmasını engellemek, savaşların neden başladığını anlamak ve savaşın sosyal ve siyasi etkilerini kavrayabilmek (Williams, 2018: 176). Savaş aynı zamanda sert bir öğretmendir; savaşan tarafların katlandığı zorluklardan ve yaptıkları fedakârlıklardan geleceğe dair çıkarılabilecek birçok ders ve bilgelik vardır (Walt, 2023). Bu çalışmada, Rusya-Ukrayna savaşının modern savaş ve vekâlet savaşlarının anlaşılabilmesi için bir laboratuvar işlevi görebileceği varsayımıyla bu savaştan alınabilecek dersler incelenmektedir. Bu incelemenin gerekçeleri şu şekilde sıralanabilir:

1. *Gelecekteki Savaşlara Hazırlık*: Bu savaşın incelenmesiyle, benzer bir konvansiyonel savaşta ulusların neye ihtiyaç duyacakları, ne tür tehditlerle karşılaşacakları ve gelecekteki savaşlara nasıl hazırlanacakları daha netlik kazanacaktır. Bugünün savaş tehditleri ne kadar görmezden gelinirse, yarın onları geri püskürtmek o kadar zor olabilir.
2. *Vekâlet Savaşlarının Anlaşılması*: Vekâlet savaşları konusunda dünyada önde gelen isimlerden biri olan A. Mumford'a göre, "gelecek yıllarda daha zararlı sonuçlarından kaçınmak için vekâlet savaşlarının öğrenciler, akademisyenler ve politika yapımcılar tarafından daha iyi anlaşılması gerekmektedir" (Mumford, 2013: 110-111).

Rusya ve Ukrayna arasında 2014 yılında Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı ile şiddetlenen mücadeleleri anlamak için Türkçe literatürde en sık başvurulan savaş teorisi "hibrit savaş" teorisidir (Aras ve Yıldırım, 2022; Gökçe ve Şengönül, 2017; Karabulut, 2017; Özdemir ve Eminoğlu, 2022). Rusya'nın 2022'de başlattığı savaş da hibrit savaşın teorik penceresinden analiz edilmiştir (Arslan, 2023; Karasoy, 2022). Ancak Türkçe literatürde Rusya-Ukrayna savaşının "vekâlet savaşı teorisi" kapsamında incelenmesine yönelik çalışmalar yetersiz kalmıştır (Karasoy, 2022). Ayrıca "modern savaş" kavramı da Türkçe literatürde yeterince ele alınmamış ve anlamı muğlak kalmıştır (Yılmaz, t.y.; Yedigaroğlu, 2017). Bu çalışma, Rusya-Ukrayna savaşını modern savaş ve vekâlet savaşı teorisi kapsamında inceleyerek Türkçe literatürdeki bu eksiklikleri tamamlamayı amaçlamaktadır.

2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna savaşını anlamaya yönelik bu çalışma, 2022-2023 yıllarıyla sınırlıdır. Bu yıllarda savaş ile ilgili basına yansıyan haberler, internette yayınlanan makaleler ve yorumlar toplanarak betimsel bir yolla analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda modern savaş kapsamında sekiz, vekâlet savaşı kapsamında beş ders çıkarılmıştır. Modern savaşlarda yeni ve eski savaş araçlarının bir arada kullanıldığı, savaş silahları bakımından niteliğin yanı sıra niceliğin hâlen

önemli olduğu, bir ülkenin savaşı komuta-kontrol edebilmesi için internetin önemi ve savaşın geleceği olarak nitelenen “insansız hava aracı savaşını” kazanabilmek için elektronik savaş kabiliyetinin önemi anlaşılmıştır. Vekâlet savaşı teorisi açısından ise Ukrayna'ya yapılan yardımların saldırıdan ziyade savunma savaşı vermeye olanak verdiği, yapılan veya yapılacak olan gelişmiş silah yardımlarının hemen savaşa dâhil edilemediği ve başkalarının silahıyla savaşmanın onur kırıcı olabileceği de çalışma sonucunda vurgulanması gereken hususlardandır.

2. MODERN SAVAŞ KAVRAMI VE RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI

Rusya-Ukrayna savaşı, çağdaş savaş kavramlarını ve stratejilerini yeniden değerlendirmeyi zorunlu kılan bir dönüm noktası olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, modern savaş kavramını anlamak ve bu savaşın ışığında ortaya çıkan dersleri değerlendirmek önemlidir.

2.1. Modern Savaşın Tanımı ve Kapsamı

Modern savaş, insanlık tarihinin modern çağı tarafından şekillendirilmiş ve bu çağın özelliklerini yansıtan savaş ve savaş türlerini ifade etmektedir (Speller, 2016: 5-6). Ancak, modern çağın hangi dönemi kapsadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu'na (2024) göre “modern” sözcüğü “çağdaş, çağcıl” olarak tanımlansa da bu tanımın kapsamı üzerinde bir fikir birliği yoktur. Örneğin, Theodore Ropp'un “War in the Modern World” adlı kitabında modern çağ 1415 yılıyla başlatılırken; diğer yazarlar bu dönemi 1789 Fransız İhtilali, 18 Haziran 1815'te Napolyon'un Waterloo'daki yenilgisi veya 1861'deki Amerikan İç Savaşı gibi tarihlerle sınırlandırmıştır (Speller, 2016: 5-6).

Modern savaş kavramının amacı, içinde bulunulan zaman diliminde savaşın ve savaşçıların özelliklerini daha iyi anlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, modern savaş kavramına ek olarak hibrit savaş, asimetrik savaş ve dördüncü nesil savaş gibi teoriler de günümüz savaşlarını anlamak için kullanılmaktadır. Bu teorilerden biri de bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacak olan vekâlet savaşı (proxy warfare) teorisi. Günümüz savaşlarını anlamak için kategorik ayrımlardan ziyade savaşların teknolojik, ekonomik ve sosyolojik boyutlarına odaklanmak gerektiği de belirtilmektedir (Çalışkan, 2019: 54-55).

Teknoloji, savaş alanını şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. Demiryolları ve telgraf gibi teknolojik gelişmeler, seferberlik hızını ve savaşın karakterini

değiştirmiştir (Norwood, Jensen ve Barnes, 2016: 83). Günümüzde de teknolojinin askeri alandaki yenilikleri tetikleyen en önemli unsur olduğu savunulmaktadır (Metz, 2000: 5). Modern savaşları anlamak için teknolojinin, özellikle bilgi teknolojilerinin siyasi, sosyal, ekonomik ve etik boyutlarını da dikkate almak gerekmektedir (Metz, 2000: 5).

Bu çalışmada, modern savaş kavramı 1990'lı yıllardan itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin savaş alanını nasıl şekillendirdiğini ve bu teknolojik gelişmelerin savaş alanındaki tezahürlerini ifade etmektedir. 1990'lı yılların başında Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana araştırmacılar, bir ülkenin başka bir ülkeyi karadan işgal etmesinin bir istisna olacağını ve düzenli orduların savaş alanında hakimiyetini kaybedeceğini öngörmüşlerdir (Kumar, 2013: 116; Kaldor'dan aktaran Yalçınkaya, 2019:4). Ancak bu öngörü, Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle çürütülmüştür ve Rusya, Avrupada İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana görülme-yen türden bir fetih hareketine girişmiştir (Smith, 2022).

Rusya-Ukrayna savaşını, modern savaşın teorik çerçevesinde incelemek, bu savaşın karakteristik özelliklerini ve teknolojinin savaş üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemlidir.

2.2. Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan Modern Savaş Dersleri

1. *Modern Savaşlarda İleri Teknoloji ve Uzak Geçmiş Bir Arada Bulunmaktadır.* Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşta bir yandan İHA'lar, sensörler, uydular, yapay zekâ ve akıllı mühimmatlar gibi ileri teknoloji ürünleri kullanılırken; diğer yandan bu savaşta sanki Birinci Dünya Savaşı yıllarını anımsatan siperler, mayınlı araziler ve yoğun bir şekilde kullanılan topraklar gibi 20.yüzyılın başlarındaki savaşların izleri görülmüştür (Biddle, 2023; France24, 2022; Kagan 2023; Singh, 2023; The Economist, 2023).

Savunma analistleri ve askeri liderler tarafından uzun süre şüpheyle karşılan-sa da İHA'lar, Ukrayna'daki savaşta önemli bir savaş aracı olduğunu kanıtlamış-tır (Singer, 2023). 21. yüzyılın ilk çeyreği itibarıyla savaş alanlarını kalıcı olarak değiştirme potansiyeline sahip olduğu belirtilen İHA'lar, Ukrayna'daki hedeflerin yaklaşık %86'sının belirlenmesini sağlamıştır (Singh, 2023; The Economist, 2023). İHA'lar sayesinde hedeflerini doğru bir biçimde tespit edebilen Rus topçu birlikleri, hedeflerini 3-5 dakika içerisinde vurabilmekteyken; İHA kullanmayan Rus birliklerinde bu süre 30 dakikayı bulabilmekteydi (The Economist, 2023). Hedef belirleme ve vurma açısından savaş alanına kattığı bu hız nedeniyle savaşın geleceğinin İHA'lar tarafından belirleneceği savunulmaktadır (Biddle, 2023).

İHA'ların yanı sıra yapay zekâ da Rusya-Ukrayna savaşında hedeflerin belirlenmesinde kullanılmaktadır (Gilli, 2023). İHA'lar, saatte petabaytlara¹ ulaşan çok büyük miktarda video görüntüleri toplayabilmektedir ancak yeterli bant genişliğinin olmaması gibi nedenlerle bu görüntülerin tamamını geri gönderememektedir. Bu engel yapay zekâ teknolojisiyle aşılmıştır. Eskiden uzaktaki bir bulut sunucuda yapılabilen işlemler, İHA'larda bulunan küçük bir çip yardımıyla dahi yapılabilen ve İHA'lar, yerdeki bir nesnenin Ruslara ait tanklardan T-72 mi veya T-90 mı olduğunu ayırt edebilmektedir. Bu sayede İHA'lar, iletişimde kesintiler olsa bile hedefin türü ve koordinatları gibi küçük miktarda bir veriyi birliklere iletebilmektedir (The Economist, 2023).

İHA'lardan toplanan ve yapay zekâ yardımıyla analiz edilen verilerin yerdeki birliklerle anlık olarak paylaşılması, yerdeki silahların etkinliğini daha da artırmaktadır. Ukrayna'nın kullandığı birçok teçhizat Küba Füze Krizi'nden önce (Ekim 1962) tasarlanan Amerikan obüsleri ve Sovyet füze rampaları gibi herhangi bir hassas elektronik parça içermeyen teçhizatı. Ancak İHA'lardan alınan ve yapay zekâyla işlenen veriler, Soğuk Savaş yıllarından kalma bu teçhizatları ağ bağlantılı bir silaha dönüştürebilmektedir. Böylece hedefin tespiti ve atışın yapılması arasındaki zaman dilimi birkaç dakikaya ve hatta daha da az bir zaman dilimine inmiştir (Biddle, 2023; The Economist, 2023).

İHA'lar savaşta sadece keşif ve gözetleme amacıyla değil bizatihi bir savaş silahı olarak da kullanılabilir. Yerleştirilen patlayıcılar sayesinde İHA'lar, pahalı seyir füzelerinin bir alternatifi olarak özellikle Rusya tarafından kullanılmıştır (Lister, 2023a). Bir kısmı yukarıda da ifade edilen İHA'lar, sensörler ve uydular vasıtasıyla toplanan verilerin, askerilerin hedefleri hızlı ve doğru bir şekilde tespit ve imha etmesine olanak tanınması Wither (2010: 232) tarafından "ağ merkezli savaş (*network-centric warfare*)" olarak adlandırılmaktadır. İHA'lar gibi uzaktan kumanda edilebilen araçlara patlayıcılar yerleştirerek rakibe zarar verme esasına dayanan savaşları ise Kumar (2013: 119) "uzaktan kumandalı savaş (*remote control war*)" olarak adlandırmaktadır.

Savaş alanlarındaki etkisi nedeniyle modern savaşı anlamada farklı kavramlar (ağ merkezli savaş ve uzaktan kumandalı savaş gibi) kullanılmasına neden olan İHA'lar, saldırı hızını arttırmıştır (Melcalf, 2023). İHA'lar, uydular ve sensörler gibi araçlar vasıtasıyla hedeflerin uzak mesafelerden giderek artan bir hassasiyetle tespit edilmesi nedeniyle Noorman (2023), savaş alanlarındaki birliklerin yüksek yoğunluklu bir şekilde konuşlanmasının saldırıya uğrama ve verilecek zayıyatın yüksekliği

¹ 1 petabayt = 1048576 gigabayt

riskini artırdığını ve savaş alanlarının daha parçalı hale geldiğini savunmaktadır. Bu görüşü bir ölçüde doğru bulan Gady (2023) ve Kagan (2023), savaş alanlarında kullanımı ve kabiliyeti artan gözetleme faaliyetlerinin kitlesel zırhlı birliklerinden oluşan klasik kara saldırılarını ve büyük ölçekli sürpriz saldırıları zorlaştırdığını kabul etmektedir. Ancak Gady (2023), savaşların kaderini belirleyecek saldırı harekâtlarının sona erdiği şeklinde bir düşüncenin eksik olduğunu belirtmiştir.

İleri teknolojinin savaş alanına getirdiği ve bir kısmına yukarıda yer verilen teknolojik gelişmeler, tarafların sürekli gözlem altında olmasına ve mütemediyen devam eden bir temas haline sebebiyet vermiştir. Savaşın tarafları, savaşa ara verilmediği ve bir sığınağın da bulunmadığı savaş alanında çözümü, bir asırdan fazla bir süre önce kullanılan yöntemlerde bulmuşlardır: Siperler (The Economist, 2023). 700 millik cephe boyunca çamur dolu siperlerde piyadelerin savunma ve saldırı için çabaladığı Rusya-Ukrayna savaşı bu yönüyle oldukça tanıdık gelmekte ve uzmanlar bu savaşın Birinci Dünya Savaşı'nı andırdığını ifade etmektedir (Biddle, 2023; Cohen ve Gentile, 2023). Siperlere hapsolan tarafların yoğun topçu atışları yapması ve tıpkı o yıllarda olduğu gibi Rusya'nın halen güdümsüz toplar kullanması bu savaşın Birinci Dünya Savaşı'nı andıran bir diğer yönüdür (Biddle, 2023; O'Hanlon, 2023) ki buna aşağıda ayrıntılı olarak değinilecektir.

Rusya-Ukrayna savaşında karadan ilerlemek için zırhlı birliklere yoğun bir gereksinim duyulması, zırhlı birliklerin ilerleyişini durdurmak için arazilere yoğun miktarda mayınlar döşenmesi gibi uygulamalar da İkinci Dünya Savaşı yıllarını hatırlatmaktadır (Biddle, 2023; Doyle, Huang ve Gu, 2023; Kagan, 2023; Pietralunga, 2023). Bunlara ek olarak tıpkı birinci ve ikinci dünya savaşı yıllarında olduğu gibi hava koşulları savaş alanında dikkat edilmesi gereken bir faktör olma özelliğini korumaktadır. Örneğin şiddetli rüzgâr, şiddetli yağmur ve sıfırın alındaki sıcaklıklarda İHA'lar faaliyet gösterememektedir (Gady, 2023).

Kısacası Rusya-Ukrayna savaşına konvansiyonel savaş penceresinden bakılırsa; robotik sistemler insanların yerini almamış, günümüzde kullanımı artan siber saldırılar topçu ateşine duyulan gereksinimi ortadan kaldırmamış ve bilgi teknolojilerinin gelişimi tanklara duyulan ihtiyacı azaltmamıştır (Biddle, 2023). Savaşta İHA'lar, sensörler, yapay zekâ ve akıllı bombalar gibi modern savaş silahları kullanılmakla birlikte tanklar ve güdümsüz bombalar gibi yaklaşık yüz yıllık savaş silahları bir arada kullanılmıştır. Bu durum da savaşların karakterinde meydana gelen değişimin devrimsel değil evrimsel olduğunu göstermektedir (Biddle, 2023; Wither, 2010: 226) ve savaşın esasen aynı şeyin daha fazlası olduğu şeklinde yorumlanabilir (Çalışkan, 2019: 54). Bu ders maddesi kapsamında belirtilmesi gereken son bir husus da İHA'lar, sensörler, yapay zekâ, modernize edilmiş tanklar ve akıllı

bombalar gibi savaş araçlarının, başka bir ifadeyle teknolojinin, savaşın süresini kısaltmadığıdır (Singh, 2023).

2. *Topçuluk Modern Savaşlarda da Önemli Bir Silah Olduğunu Göstermiştir. Orduların uzun mesafelerden hedeflerini vurmasını sağlayan topçuluk "muharebe-lerin kralı (king of the battle)" olarak adlandırılmaktadır (Kirby, 2023). Rusya-Ukrayna savaşında toplar yoğun bir şekilde kullanılmış (Lendon, Gigova, Pleitgen ve Gak, 2023) ve Ukrayna'nın elindeki hatları tutmasında topçuluk önemli rol oynamıştır (Kagan, 2023). Ukrayna'daki kayıpların %80-%90'ına topçu ateşinin neden olduğu belirtilmektedir (Biddle, 2023).*

Kadim bir savaş aracı olan topçuluk Birinci Dünya Savaşı yıllarına göre önemli ilerlemeler kaydetmiştir (France24, 2023). Topçuluğun İHA'lar gibi keşif ve saldırı sistemlerine entegre olarak kullanılması (Kagan, 2023) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin Ukrayna'ya verdiği, hedefini GPS sinyallerini kullanarak vurmasına olanak tanıyan küçük ve güçlü bir çip taşıyan Excalibur top mermileri gibi mühimmatlar, modern savaşlardaki yerini perçinleyen topçuluğu daha ölümcül hale getirmiştir (The Economist, 2023; Singh, 2023). Zaman içerisinde topçuluktaki ilerlemeler neticesinde Birinci Dünya Savaşı yıllarında atılan her 100 top mermisinde yaralanan ve ölen yaklaşık 2 askerken, bu sayı İkinci Dünya Savaşı'nda 3'e çıkmıştır. Rusya-Ukrayna savaşında ise Ukrayna'nın fırlattığı her 100 top mermisi ortalama 8 Rus askerinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Biddle, 2023).

Ağustos 2023 itibarıyla Ukrayna'daki Rus kayıplarının %85'inin Ukrayna topçusundan kaynaklandığı (Biddle, 2023) göz önüne alınırsa, Rus savaş makinesinin etkinliğini körelten en önemli unsurun topçu atışları olduğu söylenebilir (The Economist, 2023). Ancak belirtmelidir ki savaşta her iki tarafın kullandığı bütün top mermileri hassas güdümlü değildir ve birçoğu nispeten eski modadır (Biddle, 2023). Ancak bu savaş, karşı tarafın kaynaklarını tüketme potansiyeli olduğu için modern savaşlarda eski moda bile olsa savaş araçlarının dikkate alınması gerektiğini göstermiştir. Savaşta modern teknolojinin meyveleri önemlidir ancak bunlar, Rusya gibi devasa stoklara sahip bir ülke karşısında savaşı kısa sürede kazanmayı garanti etmemektedir (Horobets, 2023). Bir başka ifadeyle modern savaşlarda teknolojinin kitleye üstün geleceği (veya niceliğin niteliği yenebileceği de denebilir) düşüncesinin geçerli olmadığı görülmüş ve niceliğin hâlâ önemli olduğu anlaşılmıştır (Detsch, 2023; Horobets, 2023; The Economist, 2023). İngiliz General Patrick Sanders bu durumu anlamlı bir örnekle şöyle ifade etmektedir: "*Bir nehri siber bir yol kullanarak geçemezsiniz*" (The Economist, 2023). Öte yandan yüksek teknoloji ürünlerinin etkinliği karşı önlemlerle azaltılabilmektedir ki aşağıdaki ders maddesinde bu konu üzerinde durulacaktır.

3. *Elektronik Savaş Kabiliyetleri Yeni Teknolojilerin Etkililiğini Önemli Ölçüde Azaltabilmektedir.* Modern savaşlarda o çağın son teknoloji ürünleri kullanılsa da ordular, son teknolojinin getirdiği yeni tehditlere uyum sağlayabilmekte ve alacakları karşı önlemler ile bu tehditlerin etkinliğini azaltabilmektedir (Biddle, 2023). Örneğin ABD'nin Ukrayna'ya verdiği Himars ve Excalibur gibi hedeflerini GPS sinyalleriyle bulan hassas güdümlü mühimmatlar, Rusya'nın GPS sinyallerini bozması nedeniyle hedeflerinden farklı yerlere isabet etmişlerdir. Dolayısıyla yüksek teknoloji içeren bu silahlar, Rusların elektronik savaş kabiliyetleri nedeniyle daha az etkili hale gelmişlerdir (Financial Times, 2024; Marquardt, Bertrand ve Cohen, 2023).

Elektronik savaş (electronic warfare) kısaca “*düşman kuvvetlerini ve silahlarını kontrol edebilmek için düşman elektronik sistemlerini tespit etmek, elektronik olarak saldırmak ve ayrıca, taraflardan bir tanesinin kendi elektronik sistemlerini ve hedef olabilecek diğer varlıklarını teknik istihbarattan (elektronik istihbarat gibi), elektronik sinyalleri bozacak girişimlerden ve kasıtlı olmayan müdahalelerden korumaya yönelik gerçekleştirilen bir dizi önlem ve eylem olarak*” tanımlanmaktadır (Karasoy, Büyükciftçi ve Şengönül, 2023: 69-70).

Tarafların elektronik savaş kabiliyetleri, akıllı mühimmatların yanı sıra savaşta İHA'lar kullanılarak yapılan keşif, gözetleme, hedef tespiti ve intihar saldırıları gibi eylemlerin etkinliğini de büyük ölçüde engellemiştir (Kagan, 2023). Bu yönüyle elektronik savaş, akıllı mühimmatların uydularla ve İHA'ların karargâh ile bağlantısını kesen “*görünmez bir makas*” olarak nitelenmiştir (Financial Times, 2024). Gelişmiş silahlara karşı geliştirilen bu gibi önlemler, modern savaşlarda eski silahların da kullanımına neden olmuştur ki savaşta Rus toplarının çoğu, Birinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi güdümsüzdür (O'Hanlon, 2023).

Rusya'nın yanı sıra Ukrayna da elektronik savaş etkin bir şekilde kullanmakta, Rus İHA'larını tespit edebilmekte, bu İHA'ların veri aktarımını ve uydu sistemlerinden elde edilen verileri engelleyebilmektedir. Dolayısıyla elektronik savaş koruması olmayan İHA'lar, karşı taraf için kolay birer av olabilmektedir (Financial Times, 2024). Bir başka ifadeyle İHA savaşını kazanmanın anahtarı elektronik savaştır (Financial Times, 2024; Lister, 2023c). 2022 yılının Şubat ayında başlayan Rus işgalinin, Rusların beklediği şekilde hızlı ilerleyememesinin bir nedeni olarak da Rus askeri iletişiminin bozulması, sinyallerin karıştırılması ve Rus gemilerindeki elektronik sistemlere müdahale etmek şeklinde kullanılan elektronik savaş yöntemleri olduğu ifade edilmektedir (Jha, 2023). Ukrayna savunmasının güçlendirilmesine yönelik Rus elektronik savaş kabiliyetlerinin köreltilmesinde ve Rus sinyal

bozucuların yerlerinin tespit edilip bunların yok edilmesinde ABD'nin desteği de önemli rol oynamıştır (Marquardt, Bertrand ve Cohen, 2023).

4. *Nükleer Silahların Uluslararası Arenadaki Önemi Devam Etmektedir.* Rusya-Ukrayna savaşı, nükleer çağın Soğuk Savaş'ın kendisiyle birlikte sona ermediğini göstermiştir ve nükleer silahlar uluslararası güvenliğin önemli bir unsuru olmaya devam etmektedir (Allison, 2023). Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik bir işgal hareketi başlatmasının en önemli motivasyon kaynağının, Ukrayna'nın bir nükleer güç olmaması ve nükleer bir ittifakın koruma şemsiyesi altında bulunmaması olduğu söylenmektedir (Talmadge, 2023). Rusya'nın sahip olduğu nükleer silahlar, savaşın Rus topraklarına doğru genişleme boyutu üzerinde etkili olmuş ve Ukrayna'ya yönelik dış yardımı durdurmasa da bu yardımların niteliğini ve hızını etkilemiştir (Talmadge, 2023). Örneğin ABD, Rus topraklarını vurmaması ve Rusya'yı provoke etmemek için Ukrayna'ya Rusya'yı vurabilecek uzun menzilli silahlar göndermemeye dikkat etmiştir (Marquardt, Bertrand ve Cohen, 2023; The Guardian, 2022).
5. *Siber Saldırılarına Karşı Yapılacak Hazırlıkların Zorlu Bir Düşman Karşısında Bile Dijital Egemenliğin Korunmasını Sağlayabileceği Görülmüştür.* Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ın ilhakından Ukrayna'ya yönelik düzenlediği siber saldırılar (örneğin 2015 ve 2016 yıllarında Ukrayna elektrik şebekelerine yapılan siber saldırılar ve 2017 yılında başta Ukrayna bankalarını hedef alan NotPetya saldırısı gibi) Ukrayna'nın siber saldırılar karşısında savunma geliştirmenin önemini farkına varmasını sağlamış ve Ukrayna'yı harekete geçirmiştir. Bu harekete geçme, 2022 yılında işgale uğrayan Ukrayna'nın 2014 yılındaki Ukrayna'dan siber güvenlik alanında daha ileri bir seviyede olmasına yardımcı olmuştur. Şubat 2022'de başlayan işgal girişimi ile birlikte Ruslar aynı zamanda Ukrayna hükümetinin internet sitelerine ve telekomünikasyon altyapısı gibi alanlara siber saldırılar düzenlemiştir. Ancak hemen devreye giren Ukrayna siber güvenlik birimleri sayesinde Rusya, Ukrayna'nın telekomünikasyon altyapısını devre dışı bırakamamıştır. İşleyen internet altyapısı sayesinde Ukrayna, askeri savunma üzerindeki komuta-kontrolünü sürdürebilmiş, vatandaşlarıyla iletişim kurabilmiş, uluslararası arenayla bağlantılar kurup destek toplayabilmiş, yani kısacası savaşa devam edebilmiştir (Krebs, 2023; Jha, 2023).

² Dijital egemenliğin korunması, bir ülkede internet altyapısını kullanarak faaliyet gösteren bütün sistemlerin işlerliğinin sağlanması ve saldırılardan korunması olarak anlaşılabilir.

Ukrayna'nın internet altyapısının devam etmesinde ve Rusların siber saldırılarının savuşturulmasında bir dizi etken önemli rol oynamıştır. Bunlar arasında Ukraynalı yazılım mühendislerinin dünyanın en iyileri arasında yer almaları ve Aralık 2021'de savaşın yaklaştığını anlayan ABD Siber Komutanlığı (USCYBERCOM)'na bağlı ekiplerin Ukrayna'da faaliyet göstermeye başlamaları sayılabilir (Krebs, 2023).

Ukrayna'da internetin işlerliğini korumasında, ABD merkezli SpaceX şirketinin uzay tabanlı internet (space based internet) hizmetleri sunan Starlink uyduları da önemli rol oynamıştır. Bu uydular vasıtasıyla sağlanan internet bağlantısı sayesinde Ukrayna ordusu, Rus mevzilerine yönelik İHA saldırılarını komuta-kontrol edebilmiş ve Rusya'ya karşı ağ merkezli bir savaş yürütebilmiştir. Bu gibi örnekler, modern savaşlarda sivil uyduların ulusal güvenliğin sağlanmasındaki önemini göstermektedir (Jha, 2023).

Ukrayna'nın siber güvenlik alanındaki başarılı savunması neticesinde, Ukrayna elektrik şebekeleri ve uydu ağları (satellite network) gibi kritik altyapıları hedef alan Rus siber saldırıları, tıpkı Rusya'nın konvansiyonel işgal girişiminde olduğu gibi beklenen hızda ve kapsamda bir başarı elde edememiştir (Singer, 2023).

6. *Modern Teknoloji, Orduların Hata Payını Önemli Ölçüde Azaltmıştır.* Rusya-Ukrayna savaşı, modern teknolojinin savaş alanlarında dikkatli kullanılması gerektiğini ve modern teknolojinin ürünü olan silahların orduların hata payını önemli ölçüde azalttığını göstermiştir (Gilli, 2023). Örneğin bir birliğin asker(ler)inin halka açık bir şebekeden cep telefonu kullanması, cep telefonu numaralarını gözetleme teknolojisi sayesinde görülebilir ve birliğin yeri tespit edilebilir (Hardy, 2022). Dolayısıyla halka açık şebekeden yapılan bir arama veya atılan bir mesaj, birliğin saldırıya uğramasına neden olabilir.
7. *Modern Savaşlarda Sosyal Medya ve Yapay Zekâ Bir Silah Olarak Kullanılabilir.* Rusya-Ukrayna savaşında yapay zekânın düşman askerlerini tanımak için yüz tanıma yazılımı içerisinde kullanıldığı gibi (Singer, 2023), Ukrayna'nın cephane ve silah ihtiyaçlarını tahmin etmek için de kullanılabileceği düşünülmektedir (Tucker, 2022). Buradan, modern savaşlarda yapay zekâ teknolojilerinin farklı şekillerde ve amaçlarda kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Bu farklı şekil ve amaçlardan bir tanesi de propaganda ve bilgi savaşı yürütebilmektir. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, gerçek ile sahtesi arasındaki farkı bulanıklaştıran derin sahte (deep fake)³ videolarının kullanıldığı ilk

³ "yapay zekânın dijital olarak manipüle edilmiş, son derece gerçekçi olan ve gerçeğinden neredeyse ayırt edilemeyen ses ve video içerik üretiminde kullanılmasıdır" (Karasoy, Büyükciftçi ve Şengönül, 2023: 50).

savaş olmuştur (Singer, 2023). Rusya'nın işgal girişiminin ardından Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın Ukraynalılara teslim olma çağrısı yaptığı şeklindeki derin sahte videolar sosyal medyada yayınlanmıştır (Karasoy, Büyükçiftçi ve Şengönül, 2023: 51). Böylece, tıpkı savaşın taraflarının birbirlerinin internet altyapısını hacklemek amacı olduğu gibi (internet altyapısına yapılan siber saldırılar neticesinde karşı tarafta ölümlere, yaralanmalara veya ciddi maddi hasarlara neden olmak "siber savaş" olarak adlandırılmaktadır) sosyal medyada yapılan paylaşımlar ve beğeniler yoluyla da sosyal medya kullanan insanların beyinlerinin hacklenmesi amacı da (buna "beğeniler savaşı" anlamında "likewar"⁴ denmektedir) güdülmektedir (Singer, 2023).

8. *Liderlik, Modern Savaşlarda da Önemini Korumaktadır.* Savaşta özellikle Ukrayna açısından liderlik, ileri teknolojinin imkânlarını kullanarak mesajlarını ulusal ve uluslararası düzeyde yayma, ulusu ve orduyu bir bütün olarak savaşa devam etme iradesi ekseninde bir araya getirme gibi konularda Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın faaliyetleri ile kendisini bir kez daha hatırlatmıştır. Ukrayna Cumhurbaşkanı Zelenskyy, işgal girişimine uğrayan ülkesinde sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanarak kişisel liderlik, cesaret ve Ukraynalıları kolaylıkla etkileyebilen nükteli konuşması ile ulusunu ve ordusunu cesaretlendirmiştir. Ukrayna devleti ve toplumunun, Rusya'nın beklediği şekilde birkaç gün içerisinde çökmemesinde, ulusunun iradesini savaşa devam etme yönünde konsolide eden Zelenskyy'nin sergilemiş olduğu liderliğin önemli rol oynadığı ifade edilmektedir (Singer, 2023). Rus lider Putin'in, sarayındaki uzun masalarda danışmanlarıyla görüştüğü görüntülerin aksine Zelenskyy'nin bizzat savaş alanlarından görüntüler paylaşması, kendisini Kiev'den tahliye teklifine "tahliyeye değil mühimmata ihtiyacım var" şeklinde cevap vermesi, Ukrayna'nın mücadeleye devam etmesinde ve ihtiyaç duyduğu dış yardımı almasında etkili olmuştur (Singer, 2022).

Yukarıda modern savaş kapsamında Rusya-Ukrayna savaşından çıkarılabilecek derslerden bahsederken, ABD'nin Ukrayna'ya Himars ve Excalibur gibi akıllı mühimmatlar, Ukrayna'nın siber güvenliğini sağlamaya yardımcı olmak ve Rusya'nın elektronik savaş kabiliyetlerini köreltmek için teknik destek verdiğinden bahsedilmiştir ki bu husus dikkat çekicidir. Ukrayna'ya yönelik yardımların kapsamı silah, mali yardım, teknik destek ve istihbarat gibi geniştir (Goodson, 2023; Jones, 2022) ve Ukrayna'ya yönelik yardımlarda sadece ABD'nin değil Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin de etkin rol oynadığı bilinmektedir (Pifer, 2023). ABD ve AB ülkeleri,

⁴ Daha fazla bilgi için bkz. Singer ve Brooking, 2018.

kendileri bizzat savaşa dâhil olmasalar da Ukrayna'ya yönelik yaptıkları yardımlar “vekâlet savaşı (proxy warfare) teorisi” kapsamında açıklanabilir.

Literatürde genelde “vekâlet savaşı” ifadesi geçse de burada “vekâlet savaşı teorisi” ifadesinin kullanılması uygun görülmüştür. Bunun nedeni, “Rusya-Ukrayna savaşı vekâlet savaşı kapsamında incelenecektir” şeklindeki bir cümlede, Rusya-Ukrayna savaşının hangi veya ne zaman yapılan vekâlet savaşı kapsamında inceleneceği veya başka bir zamanda gerçekleşen başka bir vekâlet savaşı ile kıyas mı yapıldığı gibi akla gelebilecek hususların cümlenin anlaşılabilirliğini güçleştirme olasılığıdır. Buradaki amaç; iki aktör arasındaki savaşlarda, savaşa fiilen dâhil olmasa da savaşın bir aktörüne silah, istihbarat ve teknik destek gibi yardımlarda bulunarak bu aktörün savaşı kazanmasına destek vermek şeklinde gerçekleşen savaşları anlamak adına formüle edilen “vekâlet savaşı” yaklaşımı ekseninde Rusya-Ukrayna savaşını incelemektir ki, bu nedenle “vekâlet savaşı teorisi” demek uygun görülmüştür.

3. VEKÂLET SAVAŞI TEORİSİ VE RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI

Vekâlet savaşı teorisi, uluslararası ilişkiler ve askeri strateji literatüründe giderek daha fazla önem kazanan bir kavramdır. Bu bölümde, öncelikle vekâlet savaşı teorisinin temelleri açıklanacak, ardından Rusya-Ukrayna savaşının bu teori kapsamında nasıl değerlendirilebileceği ve bu bağlamda hangi derslerin çıkarılabileceği incelenecektir.

3.1. Vekâlet Savaşı Teorisinin Temelleri

Vekâlet savaşı teorisi, “stratejik sonucunu etkilemek isteyen üçüncü tarafların bir çatışmaya dolaylı yoldan katılımı” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu dolaylı katılım, asil aktörün vekil aktöre silah, askeri eğitim ve finansman yardımı yapmasını içermektedir. Dolayısıyla vekâlet savaşı, doğrudan ve maliyetli savaşlardan kaçınmak isteyen devletler için makul bir alternatif sunmaktadır (Mumford, 2013’ten aktaran Karasoy, 2023: 132).

Bu teori iki temel aktörü kapsamaktadır: asil ve vekil. Asil aktör, savaşın doğrudan içinde yer almayan ancak savaşan taraflardan birine silah, mali yardım, istihbarat ve teknik destek sağlayan devlet veya devlet dışı bir aktördür. Asil aktörün desteği, vekil aktörün zaferinin kendi çıkarlarıyla uyumlu olmasından kaynaklanmaktadır. Vekil aktör ise savaşın doğrudan içinde bulunan, devlet veya devlet dışı bir aktördür. Vekil aktörün savaşa devam edebilmesinde asil aktörün sağladığı destek hayati öneme sahiptir (Karasoy, 2023).

Asil aktörlerin vekil aktörlere destek vermesinin birkaç nedeni vardır: doğrudan ve maliyetli savaşlardan kaçınma isteği, savaşa doğrudan katılmanın haklı bir gerekçesinin bulunmaması, asil ve vekil aktörlerin ideolojik ve çıkar uyumluluğu veya doğrudan katılımın savaşı daha da tırmandırma riskinin bulunmasıdır (Karasoy, 2023; Mumford, 2013).

Vekâlet savaşı teorisi, modern savaşların karmaşıklığını ve çeşitli aktörlerin stratejik hedeflerine ulaşmak için nasıl dolaylı yollara başvurduklarını anlamak için kritik bir çerçeve sunmaktadır. Bu teori, özellikle devletlerin doğrudan müdahaleden kaçınma isteği ve daha geniş stratejik çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri nedeniyle önem kazanmaktadır. Vekâlet savaşlarında asil ve vekil aktörler arasındaki ilişki, savaşın seyrini ve sonuçlarını belirlemede kilit rol oynamaktadır. Bu bağlamda, vekâlet savaşı teorisi, modern çatışmaların dinamiklerini analiz etmek ve uluslararası ilişkilerdeki güç dengelerini anlamak için vazgeçilmez bir araçtır. Rusya-Ukrayna savaşı gibi örnekler, bu teorinin pratikte nasıl işlediğini ve hangi stratejik sonuçlara yol açabileceğini gözler önüne sermektedir.

3.2. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Vekâlet Savaşı Olarak Değerlendirilmesi

Rusya-Ukrayna savaşı, vekâlet savaşı teorisi kapsamında değerlendirildiğinde, bazı analistler tarafından farklı yorumlanmaktadır. Geraint Hughes, King's College London internet sitesinde yayınladığı bir makalede, Rusya-Ukrayna savaşının bir vekâlet savaşı olmadığını savunmaktadır (Hughes, 2022). Hughes, Rondeaux ve Sterman'ın vekâlet savaşı tanımını referans alarak, bu tür savaşların temel unsurlarını açıklamakta ve Rusya-Ukrayna savaşının bu unsurlara uyup uymadığını değerlendirmektedir.

Vekâlet savaşının birinci temel unsuru, asil bir devletin savaşa doğrudan katılmak yerine savaşan taraflardan birine destek vermesi ve bu desteğin altında mevcut savaşın daha büyük bir çatışmaya dönüşme riskini azaltmak istemesi yer almaktadır (Hughes, 2022). Rusya-Ukrayna savaşında ABD ve diğer Batılı devletler, Rusya ile doğrudan bir çatışmaya girmek yerine Ukrayna'ya destek vermiş ve savaşa dolaylı yoldan katılmışlardır. Batılı ülkelerin bu dolaylı katılımının altında, nükleer bir güç olan Rusya ile doğrudan savaşmanın maliyetinden kaçınma isteği yatmaktadır. Ukrayna'ya verilen silahların menzilinın kısıtlanması ve Rusya'yı vurabilecek kritik silahların tedarikine izin verilmemesi bu endişenin bir sonucudur (Ali ve Stewart, 2023; Getmanchuk, 2023; Hooker, 2023; Roth, 2023; The Guardian, 2022).

Hughes'in (2022) altını çizdiği ikinci nokta, asil ve vekil aktörlerin ortak bir düşmanının var olmasıdır ki Rusya-Ukrayna savaşında Batı ile Ukrayna'nın "düşmanı" ortaktır: Rusya. Batı, bu ortak "düşmanla" doğrudan mücadele etmek yerine Ukrayna'ya destek vermekte ve mücadeleyi Ukrayna'nın kazanmasını, en azından yenilmemesini, beklemektedir. Vekâlet savaşlarında dış yardımın bedavaya gelmediği (Fog, 2017: 80) yönündeki ifadede olduğu gibi Batı'nın Ukrayna'ya verdiği destekte de bir takım çıkarları bulunmaktadır. Ukrayna'ya yönelik yaptıkları yardımlar karşısında Ukrayna'nın daha çok minnet göstermesi gerektiğini belirten Polonya'ya karşı Ukraynalı bir yetkili, Ukrayna'ya yapılan yardımın bir hayır işi değil Polonya güvenliğine bir yatırım olduğunu belirtmiştir (Chiappa, 2023). Ayrıca Ukrayna'nın savaşı kaybetmesi, ABD'nin liderliğine ve prestijine ciddi bir darbe indirebilecek (Kramer, Herbst ve Taylor, 2024), Rusya'nın Ukrayna'da toprak kazanmasından cesaret alan Çin'in Tayvan'a saldırı olasılığı artabilecek (Kramer, Herbst ve Taylor, 2024) ve Avrupadaki Rus tehdidi artabilecektir (McFaul, 2023). Ezcümle, Batı'nın Ukrayna'ya yardımları müşterek bir çıkarın sonucudur ve Batı'nın stratejisi, vekâlet savaşı yürütme stratejisi üzerine inşa edilen bir çıkar hesabıdır.

Üçüncü unsur ise asil ve vekil aktörler arasındaki ilişkinin gizli veya açıklanmayan bir ilişki olmasıdır (Hughes, 2022). Ancak, vekâlet savaşlarında bu ilişki açık da olabilmektedir (Mumford, 2013: 110-111). Rusya-Ukrayna savaşında Batı'nın Ukrayna'ya verdiği destek açık bir şekilde yapılmaktadır ve bu destek çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir: askeri malzeme yardımı, askeri eğitim, siber güvenlik desteği, mali yardım ve istihbarat desteği gibi (Associated Press, 2023; Krebs, 2023; Pifer, 2023; Jones, 2022).

Rusya-Ukrayna savaşının vekâlet savaşı olmadığını öne süren Hughes'in (2022) gerekçeleri arasında Ukrayna'nın Rusya karşısında başarı sağlmasına yardımcı olacak silah ve mühimmatların tedarikindeki sürtüşmeler yer almaktadır. Ancak vekâlet savaşı literatüründe asil ve vekil aktörler arasındaki ilişkinin daima sorunsuz olması gerektiğine dair bir görüş bulunmamaktadır. Aksine, bu ilişkiler dinamik olup, her iki taraf da kendi çıkarlarını ön planda tutmaktadır (Karasoy, 2023: 144).

Ayrıca, Ukrayna ve Batı arasında Rus topraklarını vurabilecek silahların tedarikindeki sürtüşmelerin bir diğer nedeni, tartışmalı olsa da bizzat vekâlet savaşının bir unsuru olan mevcut savaşın daha da tırmanmasına engel olma isteğidir (Marquardt, Bertrand ve Cohen, 2023). Buna ek olarak Rusya-Ukrayna savaşı, Batı'nın konvansiyonel bir savaşa yeterince hazır olmadığını, dolayısıyla Ukrayna'ya istediği kadar mühimmat göndermenin güç bir durum olduğunu göstermiştir (Bertrand, Lieberman ve Hansler, 2023). Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın savaşın ilk günlerinden itibaren silaha ihtiyacı olduklarına dair Batı'ya çağrılarda bulunması (Hughes,

2022), Rusya-Ukrayna arasındaki ilişkinin bir ittifak ilişkisi değil “vekâlet ilişkisi (asil ve vekil aktörler arasında olması beklenen bir ilişki)” olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

Rusya-Ukrayna savaşının bir vekâlet savaşı olmadığını öne süren Hughes'in (2022) ikinci gerekçesi, şayet Ukrayna savaşıma hazır olmasaydı Batı yardımlarının çok fazla işe yaramayacağıdır. Ukrayna'nın savaşıma hazır olmaması durumunda Batı yardımlarının işe yaramayacağı iddiası da doyurucu değildir. ABD'nin Ukrayna'ya yaptığı siber savunma desteği savaşın başlamasından daha önceye dayanmaktadır (Krebs, 2023). 2014 yılından itibaren ABD, Ukrayna'ya askeri yardım sağlamış ve Ukrayna'nın savaş kapasitesini artırmıştır (Charap ve Boston, 2022). Batı'nın yardımı olmadan Ukrayna'nın savaşa devam etme kabiliyetinin sınırlı olacağı ve Rusya'nın zafere daha yakın olacağı ifade edilmektedir (Greve, 2023).

Sonuç olarak, Rusya-Ukrayna savaşında asil aktörler Batılı devletler ve vekil aktör Ukrayna'dır. Bu durum vekâlet savaşı teorisine uygun bir yapıyı göstermektedir. Vekâlet savaşlarında bir/birden fazla devlet bir başka devleti vekil güç olarak kullanabileceği gibi, savaşın bir tarafı için vekâlet savaşı niteliği taşıyan savaş, bir diğer taraf için bu niteliği taşımayabilir (Mumford, 2013). Nitekim Ukrayna açısından bir vekâlet savaşı niteliği taşıyan Rusya-Ukrayna savaşında Rusya, savaşa doğrudan katılmıştır ve savaş bu yönüyle Rusya açısından bir vekâlet savaşı niteliği taşımamaktadır.

Hughes'in (2022) değindiği bir diğer nokta, Rusya'nın olası bir mağlubiyet durumunda vekâlet savaşı terimini kullanarak bu durumu açıklamaya çalışabileceğidir. Bu durum, Rusya tarafından savaştaki mağlubiyeti açıklamaya yönelik kamuoyuna verilebilecek makul bir gerekçe olabilir ancak Rusya-Ukrayna savaşının bir vekâlet savaşı olduğu gerçeğini değiştirmez.

Sonuç olarak, Rusya-Ukrayna savaşının vekâlet savaşı olarak değerlendirilmesi, bu çatışmanın dinamiklerini ve uluslararası ilişkilerdeki etkilerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Hughes'in (2022) görüşlerine rağmen, Batı'nın Ukrayna'ya sağladığı kapsamlı destek, bu savaşı vekâlet savaşı teorisi çerçevesinde değerlendirmenin uygun olduğunu göstermektedir. Vekâlet savaşı teorisinin temel unsurları olan asil ve vekil aktörler arasındaki ilişki, bu savaşta net bir şekilde görülmektedir. Batı'nın, özellikle ABD'nin, Ukrayna'ya yaptığı silah, eğitim, mali ve istihbarat yardımları, Ukrayna'nın Rusya'ya karşı direnişini mümkün kılmaktadır. Ayrıca, vekâlet savaşlarının doğası gereği, bu tür ilişkilerde zaman zaman sürüşmelerin olması kaçınılmazdır ve bu, teorinin geçerliliğini zayıflatmamaktadır. Özetle, Rusya-Ukrayna savaşı, vekâlet savaşı teorisi perspektifinden değerlendiril-

diğinde, modern çatışmaların karmaşıklığının ve uluslararası güç dengelerinin nasıl şekillendiğinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

3.3. Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan Vekâlet Savaşı Dersleri

1. *Asil Aktörün Vekil Aktöre Yaptığı Yardımlar Genelde “Tencerenin Kaynamasına Yetecek Kadar”dır.* Mumford, vekâlet savaşında vekil aktöre yapılacak yardımların mevcut savaş daha da tırmandırabileceğinden bahsetmekte ve bu konuda şu örneği vermektedir: 1979 yılında Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgali sırasında dönemin Pakistan devlet başkanı Ziyâülhak, ülkesinin, Sovyetlere karşı direnen Afgan mücahitlere Amerikan silahlarının ulaştırılmasında ana güzergâh olmasına izin vermiştir. Ancak Ziyâülhak, dönemin CIA (Amerikan dış istihbarat kurumu) başkanı William Casey'ye “Afgan mücahitlere sadece ‘tencerenin kaynamasına yardım edecek kadar (keep the pot boiling⁵)’ silah verilmesi gerektiğini, büyük ölçekli yapılacak bir silah tedarikinin ‘tencereyi kaynarken taşıracığını (pot to boil over)’, yani Sovyetlerin Pakistan'a misilleme yapma riski doğurabileceğini” ifade etmiştir (Mumford, 2013: 42).

Dönemin Pakistan devlet başkanının Afganistan'a yapılan yardımların belirli bir sınırı aşmaması gerektiği, aksi halde Sovyetlerin Pakistan'a saldırabileceği endişesine benzer şekilde 2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Batılı asil aktörler de aynı endişeyi paylaşmışlardır. Batılı asil aktörlerin lideri konumundaki ABD, Ukrayna'yı savaşta başarılı olabilmesi için bazı temel yeteneklerden mahrum bırakmıştır (Hooker, 2023). ABD Genelkurmay Başkanı yaptığı açıklamalarda “Rusya'ya doğrudan saldırı yapmaları durumunda Ukrayna'dan ABD'nin tedarik ettiği silahları kullanmamasını istediklerini, Ukrayna'ya verilen silahların Ruslara karşı meşru müdafaa yapmaları amacıyla verildiğini ve bu savaşın ABD ve Rusya arasında gerçekleşmediği” ifade etmiştir (Ali ve Stewart, 2023).

Batı tarafından 2022-2023 yıllarında Ukrayna'ya verilen silahlar genelde savunmaya ve Ukrayna'nın direnişini sürdürmeye yönelikti (Getmanchuk, 2022). Dolayısıyla Ukrayna'nın savaşı kazanması için değil, savaşa devam edebilmesi ve hayatta kalabilmesi için yapılan bu kısıtlı yardımlar (Lister, 2023b; Raik, 2023) nedeniyle Ukrayna adeta “bir eli arkadan bağlarken mücadele etmek” durumunda kalmıştır (Tavberidze, 2023).

⁵ Bu ifade “çatışmaları sürdürmeye yetecek kadar” şeklinde de çevrilebilir.

Rusya-Ukrayna savaşında Batı, kendi askerlerini Ukrayna'da savaşmaya göndermemek gibi, bazı kırmızı çizgiler belirlemiştir (Pifer, 2023). Batı, Ukrayna'ya savaşı kazanma fırsatı verecek yetenekler kazandırmanın bu kırmızı çizgiyi açacağı ve Rusya'yı nükleer bir savaş için provoke edebileceği konusunda endişelenmiştir. Batı ayrıca, Ukrayna'da alınacak bir yenilgi sonrası Rusya'daki olası bir iktidar değişikliğinin Rusya ve bölgesine bir kaos getirebileceğini de göz önünde bulundurmıştır (Hooker, 2023).

Rusya ile savaşta olan ülkenin Ukrayna değil de ABD olduğu fikrini körüklemekten kaçınan ABD, Ukrayna askerilerine verilen eğitimin bazı yönlerini de gizli tutmuştur (Cooper ve Schmitt, 2023). Batılı ülkeler, ayrıca elektronik savaş konusunda Ukrayna'ya verilen destek kapsamında bazı teknolojileri paylaşmakta isteksiz davranmıştır (Financial Times, 2024).

Silahların kullanım kısıtlamalarının yanı sıra Batı'nın Ukrayna'ya gönderdiği silahlar eksik ve peyderpey gönderilmiştir. Bunda, Soğuk Savaş sonrasında savunma harcamalarını azaltan ve silaha ayırdıkları parayı refaha tahsis ederek barış döneminden azami ölçüde faydalanan Batı'nın yapısal durumu da etkili olmuştur. Buna ek olarak Soğuk Savaş sonrasında Batı'nın terörle mücadele gibi genelde asimetrik savaşlarda⁶ yer alması ve yüksek yoğunluklu kara savaşlarında ihtiyaç duyulan ağır silahlara ihtiyaç duymaması da rol oynamış olabilir (Financial Times, 2022). Bu gibi nedenlerden kaynaklanan eksik ve parçalı dış yardım nedeniyle Ukrayna, askeri operasyonlarını azaltmak zorunda kalmış (Ellyatt, 2023) ve bu gibi durumlar nedeniyle azalan veya geciken saldırılar, Rusya'ya cephede daha fazla tahkimat yapma fırsatı vermiştir (Mikhelidze ve Tocci, 2023).

2. *Vekil Aktöre Verilen Bazı Silahlar Savaş Alanında Hemen Kullanılmamaktadır.* Büyük ve modern askeri sistemler kapsamlı eğitim ve malzeme desteği gerektirdiği için (Charap ve Boston, 2022) Batılı asil aktörler, özellikle de Doğu Avrupa ülkeleri, savaşın ilk zamanlarında Ukrayna ordusunun aşına olduğu ve kendilerinin de artık kullanmayacakları, Sovyetler döneminde kalma eski silahları Ukrayna'ya bağışlamışlardır (Kirby, 2023). Dolayısıyla savaşın ilk zamanlarında özel bir eğitim gerektirmeyen silah yardımları, savaşın ilerleyen döneminde Ukrayna'nın rakibi karşısında üstünlük kurabilmesi için Batı'nın ileri teknoloji silahlarına ihtiyaç duyması nedeniyle özel eğitim gerektiren silahlara doğru evrilmiştir. Örneğin Ukrayna'nın ihtiyaç duyduğu

⁶ "Asimetrik savaş, düzensiz bir savaş biçimidir ve 'gerilla savaşı, isyan ve terör' olarak adlandırılan gayri resmi, daha az donanımlı, insan ve desteğe sahip ancak dirençli bir rakip ile resmi-düzenli bir ordu arasındaki savaşı tanımlamak için kullanılmaktadır. Düşük yoğunluklu savaşla yakından ilgili bir kavram olan asimetrik savaşta, rakibin zayıf noktaları özel olarak hedeflenir ve asimetrik savaş kapsamında yürütülen operasyonlar, rakibin hareket özgürlüğünü ve iradesini etkileyen bir şok etkisi ve kafa karışıklığı gibi büyük bir psikolojik etki meydana getirir" (Karasoy, Büyükciftçi ve Şengönül, 2023: 15).

ve Batı'dan talep ettiği F16 savaş uçakları için Ukraynalı pilotlar, uçakların kullanımını bilmedikleri için, yaklaşık 8 aylık bir eğitim almaları gerekmiştir (Babb ve Yarysh, 2023). Pilot eğitiminin yanı sıra F16'ların savaş alanında etkili bir şekilde kullanabilmesinin, Ukrayna'da hizmet verecek lojistik ve altyapı da dâhil olmak üzere bir dizi koşula da bağlı olduğu belirtilmektedir (Khrebet, 2024) ve bu nedenle ABD'li komutan James Hecker'in ifadesiyle bu uçakların savaşa hazır hale gelmesi 4-5 yıl sürebilecektir (CNBC, 2023). Dolayısıyla F16'ların savaştaki etkisi uzun vadede gerçekleşebilecektir.

Silahların bir kısmının sofistike olması ve özel eğitim gerektirmesi gibi etkenlerin yanı sıra Batı'nın verdiği bazı silahlar da arızalı olması, eski olması ve bakım gerektirmesi gibi nedenlerle savaş alanına hemen dahil edilememiştir (Krishnasai, 2023; Scheck ve Jakes, 2023).

Görüldüğü gibi Batılı aktörlerin Ukrayna'ya yönelik yaptıkları/yapmayı planladıkları bazı yardımların uzun vadede etkili olacağı görülmüştür. Bu durum, savaşın süresini ve sivil nüfus üzerindeki olumsuz etkisini arttırdığı gibi (Karasoy, 2023) asil aktör açısından vekil aktöre verilen desteği de etkileyebilmektedir.

3. *Vekâlet Savaşlarının Uzun Süreli Doğası Asil Aktörün Desteğini Etkileyebilmektedir.* Özellikle de vekil aktör, rakibi karşısında kayda değer bir başarı elde edememişse asil aktörün desteği azalabilmektedir. Rusya-Ukrayna savaşında da savaşın uzaması Batı'nın desteğini riskli hale getirmiştir (Gera ve Scislowka, 2023). Şubat 2023 itibarıyla savaşın bir yılını tamamlamasının ardından Batı'da hem askeri kaynaklar hem de Ukrayna'ya büyük miktarlarda askeri yardım sağlama isteği azalmıştır (Ellyatt, 2023). Batılı asil aktörlerin lideri konumundaki ABD'nin başkanı J. Biden bile savaşın başlarında Ukrayna'yı "savaş ne kadar sürerse sürsün destekleyecekleri" söylemleri yerine, savaşın bir yılının geçmesinin ardından Ukrayna'yı "ellerinden geldiği sürece destekleyecekleri" ifadesini kullanmıştır (Leonard, 2024) ki bu ifade ABD'de bile savaşa yönelik desteğin azaldığını veya azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Savaşın ilk yılını tamamladığı günlerde daha fazla Avrupalı, Ukrayna'nın kaybettiği toprakların tamamını geri alması gerektiğini ifade etmişken, savaşın ikinci yılını tamamlayacağı günlerde Avrupalılar arasında yapılan bir ankette ise Avrupalıların sadece %10'u Ukrayna'nın galibiyetine inandığını ve iki ülke arasındaki problemlerin uzlaşma yoluyla çözüme kavuşturulması gerektiğini ifade etmiştir (Henley, 2024).

Rusya-Ukrayna savaşının uzaması ve her iki taraf için de bir çıkmaza girmesi, Batı'nın Ukrayna'ya yönelik desteğini azaltma riski taşımaktadır. Ancak Batı'nın

desteğini azaltan sadece savaş alanının durumu değil, aynı zamanda Batılı bazı ülkelerdeki iç siyasi olaylardır.

4. *Vekil Aktöre Yapılan Yardımlar ile Asil Aktörün İç Siyasi Olayları Arasında Etkileşim Vardır.* Bu konudaki en bariz örneği, birinci ve ikinci dünya savaşlarında toprakları adeta savaşın ana güzergâhı haline gelen ve Ukrayna'nın savaşa devamını ve başarısını en fazla isteyen ülke olarak nitelenebilecek olan Polonya'nın sergilediği söylenebilir.

Karadeniz üzerinden yaptığı tahıl ihracının Rusya tarafından engellenmesi üzerine Ukrayna, Avrupa kararı üzerinden tahıl ihracı yoluna gitmiş ancak bu durum başta Ukrayna'nın batıdaki en büyük kara sınırının bulunduğu Polonya olmak üzere Slovakya ve Macaristan gibi ülkeleri olumsuz etkilemiştir. Ukrayna tahılının Polonya piyasasına girmesi üzerine Polonya'da yaşanan tahıl bolluğu nedeniyle tahıl fiyatları düşmüş, Polonyalı çiftçiler bu durumdan rahatsız olmuş ve durumu protesto etmişlerdir. Ülkesindeki tahıl arzının artması ve çiftçilerin kazançlarının düşmesi üzerine Polonya, Ukrayna tahılına ithalat yasağı getirmiştir. Söz konusu bu durum Polonya ve Ukrayna arasındaki ilişkileri gerginleştirmiş, Ukrayna'daki savaşa yönelik halk desteğini azaltma riski doğurmuş ve Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Polonya'nın bu tutumunu eleştirmesi üzerine Polonya, Ukrayna'ya silah sevkiyatını durdurmuştur. Polonya'nın çiftçilerini korumaya yönelik Ukrayna tahılına ithalat yasağı getirmesi, kırsal kesimdeki oylarını kaybeden Polonya'daki dönemin iktidar partisinin, oyları yeniden konsolide etmesinin bir adımı olarak da yorumlanmıştır (Financial Times, 2023; Gera ve Scisłowska, 2023).

ABD'ye bakıldığında, Cumhuriyetçi seçmenler arasında Ukrayna savaşına verilen desteğin azalması (Tobin, 2024) ABD Kongresi'ne de yansımış ve bazı Kongre üyeleri arasında Ukrayna'ya daha fazla yardım yapılması tartışmalı bir hâl almıştır. Bunda, ABD'nin kaynaklarının sınırsız olmadığı, ABD için asıl tehlikenin Çin olduğu, Ukrayna için harcanan paraların sağlık hizmetleri ve yasa dışı göçü engellemek gibi ABD'nin yerel öncelikleri için kullanılabileceği düşünceleri ön plana çıkmıştır (Jones, McCabe and Palmer, 2023).

Görüldüğü gibi ABD ve Polonya örneklerinde olduğu gibi asil aktörlerin iç siyasi ve ekonomik durumunun Ukrayna'ya yapılan yardımlar üzerinde etkili olabileceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla vekâlet savaşının asil aktörü için birinci öncelik kendi çıkarıdır, vekil aktörün çıkarı ikinci plana itilebilmektedir.

Rusya-Ukrayna savaşına daha geniş bir perspektiften bakan Katerji (2023), Ukrayna'daki savaşın Putin liderliğindeki Rusya'nın Batı'ya karşı yürüttüğü daha büyük bir savaşın parçası olduğunu ifade etmiştir. Katerji, Putin ve rejiminin uzun yıllardır Batı'ya karşı bir hibrit savaş⁷ yürüttüğünü ifade etmektedir. Slovakya'da Robert Fico, Hollanda'da Geert Wilders ve Fransa'da Marine Le Pen gibi aşırılık yanlısı siyasetçilere Putin'in destek vermesinin bu hibrit savaşın bir parçası olduğu ve Putin'in bu sayede Batılı liberal demokrasilerin ve Ukrayna'ya verilen desteğin altını oymak istediği belirtilmektedir (Katerji, 2023). Avrupa'da popülist gruplar ve aşırı sağın yükselişte olduğunu belirten Temnycky (2023) ise sadece Slovakya ve Hollanda'da değil Fransa, İtalya ve İspanya gibi daha büyük ekonomilerde de benzer bir durumun yaşandığını, Avrupa'daki bu aşırı sağ hareketlerin iktidar olmaları durumunda Ukrayna'ya yapılan yardımları azaltmanın veya durdurmanın yollarını arayacaklarını vurgulamaktadır.

Yukarıda ifade edilen dördüncü dersten hareketle Rusya'nın Ukrayna ile savaşında sadece konvansiyonel gücünü kullanmadığı, Batılı siyasetçilerle masadan ilişkiler kurduğu ve bu sayede "kaleyi içten fethetmek" istediği anlaşılmaktadır. Ruslar, savaşın 2025'ten sonra da sürmesini beklemekte, dolayısıyla savaşı uzun bir periyoda yaymak istemektedirler (Katerji, 2023). Rusların bu stratejilerinin altında başta ABD olmak üzere Avrupa ülkelerinde Ukrayna savaşına desteğini azaltacak veya sonlandıracak siyasetçilerin göreve gelme ihtimali, Batılı ülkelerin kamuoyunda Ukrayna savaşına verilen desteğin zaman içerisinde azalması, Batı'dan Ukrayna'ya gelen "bedava" yardımların bir sonunun olacağına inanması ve yardım alamayan bir Ukrayna'nın en fazla bir hafta dayanacağına olan inancının yattığı söylenebilir (Katerji, 2023; Pamuk ve Lewis, 2023; The Guardian, 2023; Temnycky, 2023; Tobin, 2024).

5. *Başkalarının (Asil Aktörün) Silahıyla Savaşmak Vekil Aktör Açısından Onur Kırıcı Olabilmektedir.* Yukarıda dördüncü ders maddesinde de ifade edildiği üzere Karadeniz üzerinden tahıl ihraç edemeyen Ukrayna, yönünü Batı'daki Avrupa ülkelerine dönmüş ve Avrupa'daki kara sınırları üzerinden tahıl ihraç etmeye başlamıştır. Ancak Ukrayna tahılının girdiği başta Polonya olmak

⁷ "Hibrit savaş konvansiyonel ve ekonomik mücadeleler, siber saldırılar, bilgi savaşı ve vekâlet savaşının bir kombinasyonudur. Hibrit savaş kapsamında ekonomik imkânlar, propaganda, vekâlet savaşı, ayaklanma, isyan, terör ve suç örgütleri belli bir amaca ulaşmak için aynı anda kullanılabilir" (Karasoy, Büyükciftçi ve Şengönül, 2023: 107). Hibrit savaş geniş kapsamlı bir kavramdır ve Katerji'nin "Rusya'nın Batıya karşı hibrit savaş yürüttüğü" ifadesi, hibrit savaşın bir bileşeni olarak nitelenebilecek "devletlerin sürekli dikkatini gerektiren; güvenliğe yönelik siyasi, ekonomik ve askeri faaliyetler ile çalkalanan operasyonel bir ortam ve savaş ve barış arasında rakip aktöre zarar vermeyi amaçlayan bir boşluğu" ifade eden (Karasoy, Büyükciftçi ve Şengönül, 2023: 86-88) gri bölgede yaşanan mücadeleleri (rakip ülkenin bazı siyasetçilerine gizli fon desteği vermek ve bu sayede söz konusu siyasetçileri kendi safına çekmek gibi) ifade etmektedir. Rakip ülkelerdeki bazı siyasetçilerin seçimi kazanmaları için fonlanması gibi durumlar örtülü eylemin (covert action) bir alt disiplini olan "siyasi eylem (political action)" kapsamında da değerlendirilebilir (Bkz. Karasoy, Büyükciftçi ve Şengönül, 2023: 210-211).

üzere bazı Avrupa ülkeleri durumdan olumsuz etkilenmiş, özellikle Polonya'da artan tahıl arzı nedeniyle tahıl fiyatları düşmüş ve çiftçiler bu durumdan olumsuz etkilenerek durumu protesto etmişlerdir. Bu durum, Polonyalı çiftçilerin oyuna talip olan siyasi partilerin de dikkatini çekmiş, Polonya'nın Ukrayna tahılına ithalat yasağı koymasına ve daha ileri bir aşama olarak Polonya'nın Ukrayna'ya silah sevkiyatını durdurmasına neden olmuştur.

Polonya Cumhurbaşkanı'nın uluslararası politika ofisi başkanı M. Przydacz'a göre Ukrayna ile tahıl krizinde önemli olan husus Polonyalı çiftçilerin çıkarlarını korumaktır. Przydacz, "Polonya'nın Ukrayna için çok fazla yardım yaptığını ve Ukrayna'nın Polonya'dan yapılan yardımları takdir etmeye başlaması gerektiğini" ifade etmiştir (Notes from Poland, 2023). Başka bir ifadeyle Polonya'da hâkim düşünce, Ukrayna'ya çok fazla yardım yapıldığı ve bu yardımların karşılığında Ukrayna'nın Polonya'ya yeterince minnettar olmadığı yönündedir (Gera ve Scisłowska, 2023).

Polonya'ya benzer şekilde, yapılan yardımlar dolayısıyla dönemin İngiltere savunma bakanı ve ABD ulusal güvenlik danışmanı da Ukrayna'nın Batı'dan aldığı yardımlar karşısında daha fazla minnettarlık göstermesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Sabbagh, 2023). Dönemin İngiltere savunma bakanı Wallace, Ukrayna'nın, "Batılı ülkeleri, istediği silahları liste halinde sıraladıktan sonra kendisine göndereceği bir Amazon deposu gibi gördüğünü" ifade etmiş ve "biz Amazon değiliz" ifadesini kullanmıştır (Gray, 2023; Sabbagh, 2023). Wallace, "Ukrayna'ya yapılan yardım yapmak için Batılı ülkeleri kendi silah depolarından vazgeçmeye ikna etmek gerekiyor" demiş ve "Ukrayna'ya destek konusuna şüpheyle bakan politikacıların, yapılan yardımın buna değeceğine ikna edilmesi gerektiğini" ifade etmiştir (Sabbagh, 2023).

İngiltere savunma bakanının ifade ettiği "Batılı ülkelerin yardımların değeceğine ikna edilmesi" durumuna savaşın vekil aktörü Ukrayna açısından bakıldığında ise, Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın Batılı asil aktörlerin Ukrayna'ya verilen desteğin zarureti ve onları Ukrayna'nın başarısı konusundaki inançlarını koruma çabalarından bitkin düştüğü basına yansımıştır. Ukrayna Cumhurbaşkanı, "Ukrayna'nın zaferine ilişkin Batılı ülkelerin inançlarını korumanın tüm güçlerini ve enerjilerini aldığını" ifade etmiştir (Lister, 2023c).

Yukarıda, Batılı ülkelerin Ukrayna'ya verdikleri silahların birçoğunun eski, arızalı ve bakıma ihtiyaç duyduğu ifade edilmişti. Ukrayna, Batılı ülkelerin verdikleri destek karşısında onları utandırmamak için ve verilen silahların bir "hediye" olduğunu da aklında tutarak arızalı ekipmanlarla ilgili hiçbir şikâyetle bulunmamıştır (Scheck ve Jakes, 2023).

SONUÇ

2022 yılının Şubat ayında başlayan ve “bir istisna olacağı” tahmin edilen “Avrupa’da fetih savaşlarını” yeniden başlatan Rusya-Ukrayna savaşı, modern savaş ve vekâlet savaşı teorisi kapsamında incelenmiş ve bu bağlamda savaştan alınabilecek on üç ders üzerinde durulmuştur.

İlk olarak “modern savaş” kapsamında çıkarılan dersler ele alındığında, Rusya-Ukrayna savaşı; robotik sistemlerin insanların yerini almadığını, siber saldırıların topçu ateşine duyulan gereksinimi azaltmadığını, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki devrimlerin tanklara ve zırhlı araçlara duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmadığını göstermiştir. Gelişen teknoloji, 20. yüzyıl savaş araçlarını muharebe alanlarından tamamen söküp atmamış, aksine onları daha ölümcül hale getirmiştir. Yine savaş alanlarında akıllı mühimmatların, yapay zekânın ve İHA’ların baskın rol oynadığı 21. yüzyılın ilk çeyreği itibarıyla ordular, tıpkı Birinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi, topçu ateşinden kendilerini korumak için siperler kazmış ve bu siperleri odunlarla tahkim etmişlerdir. Mayınlar, İkinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi taarruz edecek askerin önünde en önemli engel olmaya devam etmektedir. Bu gibi örneklerden anlaşılmaktadır ki modern savaşlarda “eski” ve “yeni” bir arada bulunmaktadır. Yeni ve ileri teknolojiler, eski savaş silahlarına olan ihtiyacı ortadan kaldırmamış, savaş silahları anlamında niceliğin hâlen önemli olduğu görülmüş ve eski de olsa savaş araçlarının dikkate alınması gerektiği anlaşılmıştır. Buradan hareketle günümüz ordularının başarısının hem eski hem de yeni savaş silahları konusunda eğitilmiş, donanımlı ve yeterli mühimmata sahip olmalarına bağlı olduğu söylenebilir.

Muharebe alanlarında eski ve yeninin bir arada bulunması ve günümüz modern teknolojisi ile yaklaşık yüz yıllık silahların aynı muharebe içerisinde kullanılabilmesi gibi durumlar, savaşlardaki değişimin devrim değil evrim yönünde hareket ettiğini, yani tarih boyunca savaşların aslında aynı şeyin biraz daha fazlası olduğunu, hatırlatmıştır. Eski ve yeni savaş araçlarının bir arada kullanılması, ne eskinin ne de yeninin göz ardı edilebileceğini göstermiştir. İHA’lar, sensörler ve uydular sayesinde, Soğuk Savaş döneminden kalma eski topların bile isabet gücü daha da artmıştır. Rusya-Ukrayna savaşında İHA’ların, sensörlerin ve uyduların keşif, gözetleme ve özellikle İHA’ların bir intihar saldırısı aracı olarak kullanılabilmesi “ağ merkezli savaş” ve “uzaktan kumandalı savaş” kavramlarının bizzat muharebe alanlarındaki tezahürleridir. Özellikle İHA’lar sayesinde artan keşif ve gözetleme faaliyetleri savaş alanını daha da şeffaflaştırmış, savaş alanındaki orduları her an gözetlenmekten kaynaklı bir saldırı ihtimaline karşı daha parçalı hale getirmiş ve büyük ölçekli sürpriz kara saldırılarını daha da zorlaştırmıştır.

Rusya-Ukrayna savaşı, gelişmiş teknolojinin de bir yönüyle savunmasız ve korunmaya ihtiyacı olduğunu göstermiştir. Keşif, gözetleme ve yapay zekânın yardımıyla hedef tespiti gibi kolaylıklar sağlayan İHA'lar ve uydudan aldığı sinyallerle hedefine ulaşan akıllı mühimmatlar gibi araçları durdurmak konusunda elektronik savaşın önemi anlaşılmıştır. Ülkelerin elektronik savaş kabiliyetlerinin, “savaşın geleceği” olarak nitelenen İHA savaşını kazanmanın anahtarı olduğu ve elektronik savaş koruması olmayan İHA'ların kolay birer av olabileceği bu savaş ile görülmüştür. Gelişmiş teknoloji, orduların hata payını daha da azaltmış, halka açık bir şebekeye bağlı bir cep telefonundan yapılan konuşmanın dahi bir birliğin yok olmasına sebebiyet verebileceği anlaşılmıştır.

Rusya-Ukrayna savaşıyla, bir ülkenin kara sınırlarının yanı sıra “dijital egemenliğinin” korunmasının önemi de anlaşılmıştır. Ukrayna'nın askeri savunmayı komuta-kontrol edebilmesi, vatandaşlarıyla ve dış dünyayla iletişim kurabilmesi ve kısaca savaşa devam edebilmesinin en önemli unsurlarından bir tanesi de internet bağlantısının kesilmemesi olmuştur. Modern savaşlarda yapay zekânın daha fazla yer alacağı görülmüştür. Rusya-Ukrayna savaşında yapay zekâ, sadece hedefin yer ve türünün tespitinde ve yüz tanımada değil, sosyal medya kullanan insanların beyinlerinin hacklenmesi ve algılarının köreltilmesi amacıyla da kullanılmıştır. Gerçeği ile sahtesi arasındaki farkı azaltan derin sahte (deep fake) videolar, bir savaşta ulusu manipüle etme anlamında ilk kez Rusya-Ukrayna savaşında kullanılmıştır. Bu yönüyle modern savaşlar sadece siber savaşları değil, sosyal medyada dezenformasyon ve manipülasyon mücadelesini de kapsayacak ve “beğeniler savaşına (likewar)” da sahne olacaktır.

İkinci olarak “vekâlet savaşı teorisi” kapsamında çıkarılan dersler üzerinde durmak gerekirse Rusya-Ukrayna savaşında; Batılı asil aktörlerin vekil aktör olan Ukrayna'ya yönelik desteklerinin genelde Ukrayna'yı savaşın içerisinde tutmak için yapıldığı, bu desteklerle Ukrayna'nın, savaşı Rus topraklarına taşıyamadığı, Ukrayna'ya gönderilen yardımların parçalı ve eksik gittiği ve Batı'nın F16 gibi bazı ileri teknoloji silahlarının savaşa hemen dâhil edilemediği görülmüştür. Soğuk Savaş sonrasında Batı, dönemin barış ve refah ortamından hareketle konvansiyonel yeteneklerini azaltmıştır. Bunda, Soğuk Savaş'ın ardından Batı'nın genelde “terörle mücadele” gibi ağır konvansiyonel mühimmat gerektirmeyen mücadeleler/çatışmalar içerisinde olması da etkili olmuştur. Bu nedendir ki Rusya-Ukrayna savaşında Batı, “sınırlı stokları” nedeniyle Ukrayna'ya gereken ölçüde destek verememiştir ve Batı'nın uzun süreli bir konvansiyonel savaşa hazır olmadığı anlaşılmıştır.

Vekâlet savaşlarında asil ve vekil aktörler müşterek bir çıkara sahiptir ve bu müştereklik onları bir araya getirmektedir. Rusya-Ukrayna savaşında da Ukrayna

ve Batı'yı bir araya getiren husus bu müşterek çıkardır. Vekil aktör, bir bakıma asil aktörün çıkarı için mücadele etmektedir. Ancak Polonya ve İngiltere gibi bazı Batılı ülkeler, yaptıkları yardımlar karşısında Ukrayna'nın daha çok minnet göstermesi gerektiği ve Ukrayna'nın yapılan yardımların buna degeceği konusunda Batılı ülkeleri ikna etmesi gerektiği gibi daha çok kendi çıkarlarını düşünen ve Ukrayna açısından onur kırıcı ifadeler ve argümanlar kullanmışlardır. Nükleer bir güç olan Rusya'ya karşı verilen silahların menzilin kısıtlanması, Ukrayna'nın savaşı Rus topraklarına taşıyamaması, Batı'nın verdiği yardımlar ile Ukrayna şehirlerinin daha çok harap olması gibi hususlar, bu vekâlet savaşının Ukrayna açısından olumsuz taraflarıdır.

Vekâlet savaşlarının uzun süreli ve yıpratıcı doğası nedeniyle Batı kamuoyunda Ukrayna'nın bu savaşı kazanabileceğine yönelik beklentiler azalmış ve Batılı ülkelerde Ukrayna'ya yapılan yardımlar sorgulanır hale gelmiştir. Ayrıca Hollanda ve Slovakya gibi bazı Avrupa ülkelerinde aşırılık yanlısı siyasi partilerin yükselişi ve bu siyasi parti liderlerinin Rusya ile ilişkilerinin olduğu yönündeki haberler, Batılı ülkelerin Ukrayna'ya yönelik yaptıkları yardımın geleceğinin de belirsizlik taşıdığını göstermektedir. Buna ek olarak Ukrayna'ya verilen destekler nedeniyle kendi çıkarları zedelenen Polonya gibi bazı Batılı ülkelerin seçmenlerinin tutumu ve bu seçmenlerin oyuna talip siyasetçilerin Ukrayna aleyhine tavır almaları, demokrasilerin vekâlet savaşları için problemleri bir tarafının olduğu fikrini akla getirmektedir. Örneğin AB'nin ağır işleyen bürokratik yapısı ve ABD'nin çok sesli demokrasisi gibi unsurlar, Ukrayna'ya etkili ve zamanında yardım edilmesinin önüne geçmiştir.

Benzer şekilde Rusya'nın Batılı demokrasilere karşı uzun süredir bir "hibrit savaş" yürüttüğü savı ve bunun karşılığı olarak Batılı demokrasilerde Rusya'ya yakın siyasi liderler ortaya çıkması gibi unsurların da demokrasilerin hibrit savaş karşısındaki savunmasızlığına işaret ettiği söylenebilir. Demokrasilerin hem vekâlet savaşı kapsamında bir problem oluşturup oluşturmadığı hem de hibrit savaş karşısında (otoriter ülkelere göre) daha savunmasız olduğu gibi hususların altı bu çalışma kapsamında doldurulamamıştır ve başka çalışmalarda bu konular üzerinde durulması gerekmektedir.

Son olarak Rusya-Ukrayna savaşı, gelişen teknolojinin savaşı kısaltmadığını ve yetmiş personelin önemini göstermiştir. En gelişmiş silahlara sahip olursa bile bunları kullanacak veya savaşacak yeterli personelin olmaması, savaşa devam etme imkânını ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca dışarıdan sürekli olarak yardım bekleyen bir ülkenin durumundan, yerli savunma sanayisine önem verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: The conflict between Russia and Ukraine has reignited a type of conquest war unseen in Europe since 1945, presenting a unique case to study modern warfare and proxy wars. The research problem focuses on the intersection of advanced technological warfare and the concept of proxy wars, as evidenced by the aid provided to Ukraine by the West and the conventional and modern tactics employed in the conflict.

Research Question: How does the Russia-Ukraine war illustrate the characteristics of modern warfare and proxy war theory? Specifically, what lessons can be learned about the integration of traditional and advanced military technologies, and the impact of third-party support in sustaining a nation's war efforts?

Literature Review: The literature on modern warfare and proxy wars highlights the evolving nature of conflicts, incorporating both advanced technologies and traditional military strategies. Previous studies (Speller, 2016; Mumford, 2013) discuss the implications of proxy wars where third parties provide indirect support. The concept of modern warfare encompasses technological advancements and their integration into military strategies, while proxy war theory examines the strategic involvement of non-combatant states.

Methodology: This study employs a descriptive analysis of news reports, articles, and commentaries published during the 2022-2023 period of the Russia-Ukraine war. The data is collected from various media sources and analyzed to extract insights into the conduct of modern and proxy warfare. The methodology involves examining the nature of military aid provided to Ukraine, the use of conventional and advanced military technologies, and the strategic implications of these elements in the conflict.

Results and Conclusion: The analysis reveals that modern warfare in the Russia-Ukraine conflict involves a blend of old and new military technologies. Trench warfare, artillery, and mines coexist with drones, artificial intelligence, and sophisticated reconnaissance systems. The findings suggest that while advanced technologies play a crucial role, traditional warfare methods remain significant. Additionally, the study concludes that proxy war support has enabled Ukraine to sustain its defense rather than secure a decisive victory. This highlights the limitations of indirect military aid and the strategic considerations of third-party involvement. The lessons drawn from this conflict emphasize the importance of digital sovereignty, the integration of advanced reconnaissance capabilities, and the use of arti-

ficial intelligence and social media as tools of war. Furthermore, the study underscores the necessity for nations to prepare for hybrid warfare environments, where both traditional and modern tactics are employed. The insights gained from the Russia-Ukraine war can inform future security strategies and the development of policies to address the complexities of modern and proxy warfare.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Hasan Alpay KARASOY - Sabit Akın ZAIMOĞLU, çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Hasan Alpay KARASOY - Sabit Akın ZAIMOĞLU have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Ali, I., & Stewart, P. (2023, Mayıs 25). *Ukraine Shouldn't use US Weaponry Inside Russia, US General Says*. Şubat 15, 2024 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-shouldnt-use-us-arms-inside-russia-us-general-says-2023-05-25/> adresinden alındı
- Allison, G. (2023, Ocak 5). *Lessons for the Next War/ Nuclear Weapons Still Matter*. Ocak 25, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/01/05/russia-ukraine-next-war-lessons-china-taiwan-strategy-technology-deterrence/> adresinden alındı
- Aras, H., & Yıldırım, Y. (2022). Rusya'nın 2014 Ukrayna Krizi'ndeki Hibrit Savaş Stratejisi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 29(3), 499-516.
- Arslan, H. (2023). Hibrit Savaş Perspektifinden Rusya'nın 2022 Yılı Ukrayna Müdahalesi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 43(2), 331-356.
- Associated Press. (2023, Haziran 30). *Ukraine Has an Array of New Western Weapons. What Advantages Could They Offer in a Counteroffensive?* Ocak 15, 2024 tarihinde Associated Press: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-western-weapons-counteroffensive-fd1d44d90e5f0ad6d1a37034753c6dfb> adresinden alındı
- Babb, C., & Yarysh, O. (2023, Ekim 26). *Ukrainians Start F-16 Training in Arizona*. Şubat 5, 2024 tarihinde Voice of America: <https://www.voanews.com/a/ukrainians-start-f-16-training-in-arizona-/7329228.html> adresinden alındı
- Bertrand, N., Liebermann, O., & Hansler, J. (2023, Temmuz 18). *US and NATO Grapple with Critical Ammo Shortage for Ukraine*. Ocak 25, 2024 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/07/18/politics/ukraine-critical-ammo-shortage-us-nato-grapple/index.html> adresinden alındı
- Biddle, S. (2023, Ağustos 10). *Back in the Trenches: Why New Technology Hasn't Revolutionized Warfare in Ukraine*. Şubat 5, 2024 tarihinde Foreign Affairs: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/back-trenches-technology-warfare> adresinden alındı
- Charap, S., & Boston, S. (2022, Ocak 21). *The West's Weapons Won't Make Any Difference to Ukraine*. Şubat 8, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2022/01/21/weapons-ukraine-russia-invasion-military/> adresinden alındı
- Chiappa, C. (2023, Ağustos 1). *Ukraine Summons Polish Ambassador Over 'Unacceptable' Comments About Gratitude*. Şubat 5, 2024 tarihinde POLITICO: <https://www.politico.eu/article/ukraine-summons-polish-ambassador-bartosz-cichocki-kyiv-over-unacceptable-comments/> adresinden alındı

- CNBC. (2023, Ağustos 18). *U.S. Approves Shipments of F-16s to Ukraine in Major Gain for Kyiv*. Şubat 12, 2024 tarihinde CNBC: <https://www.cnn.com/2023/08/18/us-approves-shipments-of-f-16s-to-ukraine-in-major-gain-for-kyiv.html> adresinden alındı
- Cohen, R. S., & Gentile, G. (2023, Temmuz 18). *Stop Comparing Ukraine to World War I*. Şubat 15, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/07/18/ukraine-counteroffensive-world-war-i-ii-western-front-normandy-trench-warfare-strategy-history/> adresinden alındı
- Cooper, H., & Schmitt, E. (2023, Haziran 23). *Ukraine's Western-Trained Brigades Begin to Enter the Fight*. Şubat 25, 2024 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2023/06/23/us/politics/ukraine-military-training.html> adresinden alındı
- Çalışkan, M. (2019). Hybrid Warfare Through The Lens Of Strategic Theory. *Defense & Security Analysis*, 35(1), 40-58.
- Detsch, J. (2023, Aralık 29). *Ukraine's Nightmare Scenario Is Now Its Reality*. Şubat 18, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/12/29/ukraine-winter-war-russia-putin/> adresinden alındı
- Doyle, G., Huang, H., & Gu, J. (2023, Temmuz 28). *What Lies Beneath*. Ocak 25, 2024 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/graphics/UKRAINE-CRISIS/LANDMINES/myvmgnqbavr/> adresinden alındı
- Ellyatt, H. (2023, Aralık 25). *With Hopes of Victory Fading, Ukraine's War Against Russia Could Get Even Harder in 2024*. Şubat 4, 2024 tarihinde CNBC: <https://www.cnn.com/2023/12/26/what-could-happen-in-the-russia-ukraine-war-in-2024.html> adresinden alındı
- Financial Times. (2022, Aralık 1). *Military Briefing: Ukraine War Exposes 'Hard Reality' of West's Weapons Capacity*. Ocak 15, 2024 tarihinde Financial Times: <https://www.ft.com/content/a781fb71-49bb-4052-ab05-a87386bf3d5e> adresinden alındı
- Financial Times. (2023, Eylül 20). *Poland Ramps up Ukraine Criticism Ahead of Elections*. Ocak 25, 2024 tarihinde Financial Times: <https://www.ft.com/content/bee-638cf-2cb6-4d2b-ae96-1741bb85954c> adresinden alındı
- Financial Times. (2024, Ocak 6). *Military briefing: Russia has the upper hand in electronic warfare with Ukraine*. Şubat 24, 2024 tarihinde Financial Times: <https://www.ft.com/content/a477d3f1-8c7e-4520-83b0-572ad674c28e> adresinden alındı

- Fog, A. (2017). *Warlike and Peaceful Societies: The Interaction of Genes and Culture*. Cambridge: Open Book Publishers.
- France24. (2022, Haziran 14). *Echoes of WWI in Ukraine war's artillery duels and trenches*. Şubat 15, 2024 tarihinde <https://www.france24.com/en/live-news/20220614-e-choes-of-wwi-in-ukraine-war-s-artillery-duels-and-trenches> adresinden alındı
- Gady, F. S. (2023, Aralık 6). *How an Army of Drones Changed the Battlefield in Ukraine*. Şubat 10, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/12/06/ukraine-russia-war-drones-stalemate-frontline-counteroffensive-strategy/> adresinden alındı
- Gera, V., & Scislowska, M. (2023, Eylül 20). *Grain Spat Drags Ukraine's Ties with Ally Poland to Lowest Point Since Start of Russian Invasion*. Şubat 25, 2024 tarihinde Associated Press: <https://apnews.com/article/poland-ukraine-grain-russia-war-f14ca84b946b42821688d0d175cfa9e3> adresinden alındı
- Getmanchuk, A. (2022, Mart 31). *Putin Will Win Unless the West Sends Ukraine Offensive Weapons*. Şubat 25, 2024 tarihinde Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putin-will-win-unless-the-west-sends-ukraine-offensive-weapons/> adresinden alındı
- Gilli, M. (2023, Ocak 5). *Lessons for the Next War/ Beware of Wrong Lessons from Unsophisticated Russia*. Şubat 14, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/01/05/russia-ukraine-next-war-lessons-china-taiwan-strategy-technology-deterrence/> adresinden alındı
- Goodson, L., & Żakowska, M. (2023, Temmuz 7). *How Russia's Hybrid Warfare is Changing*. Şubat 15, 2024 tarihinde Small Wars Journal: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/how-russias-hybrid-warfare-changing> adresinden alındı
- Gökçe, O., & Şengönül, A. (2017). *Ukranya Krizi Işığında Hibrit Savaş. Second Mediterranean International Congress on Social Sciencess, MECASS II* (s. 475-484). Ohrid: International Vision University.
- Gray, A. (2023, Temmuz 12). *Urging Gratitude on Weapons, UK Tells Ukraine: 'We're not Amazon'*. Şubat 15, 2024 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/world/urging-gratitude-weapons-uk-defence-minister-tells-ukraine-were-not-amazon-2023-07-12/> adresinden alındı
- Greve, J. E. (2023, Aralık 4). *US 'Out of Money' for Ukraine: Six Things to Know About the Aid Standoff*. Şubat 4, 2024 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/us-news/2023/dec/04/republicans-oppose-ukraine-funding-white-house> adresinden alındı

- Hardy, J. (2022, Mart 19). *British Volunteer Fighters May Have Triggered Deadly Strike on Ukrainian Base After Their Phones Were Detected*. Şubat 15, 2024 tarihinde The Telegraph: <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/03/19/british-volunteer-fighters-may-have-triggered-deadly-strike/> adresinden alındı
- Henley, J. (2024, Şubat 21). *Barely 10% of Europeans Believe Ukraine Can Still Defeat Russia, Finds Poll*. Şubat 25, 2024 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2024/feb/21/barely-10-per-cent-of-europeans-believe-ukraine-can-defeat-russia-poll> adresinden alındı
- Hooker, R. D. (2023, Aralık 17). *2024 Preview: The West Must Decide if It Wants Ukraine to Win*. Şubat 24, 2024 tarihinde Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainalert/2024-preview-the-west-must-decide-if-it-wants-ukraine-to-win/> adresinden alındı
- Horobets, A. (2023, Kasım 28). *Reassessment of Soviet-era Weapons in the Ukraine War*. Şubat 15, 2024 tarihinde European Security & Defence: <https://euro-sd.com/2023/11/articles/34954/reassessment-of-soviet-era-weapons-in-the-ukraine-war/> adresinden alındı
- Hughes, G. (2022, Ekim 12). *Is the War in Ukraine a Proxy Conflict?* Şubat 5, 2024 tarihinde King's College London: <https://www.kcl.ac.uk/is-the-war-in-ukraine-a-proxy-conflict> adresinden alındı
- Jha, P. (2023, Nisan 20). *New Technologies in Russia -Ukraine War*. Ocak 25, 2024 tarihinde Modern Diplomacy: <https://moderndiplomacy.eu/2023/04/20/new-technologies-in-russia-ukraine-war> adresinden alındı
- Jones, S. G. (2022, Haziran 1). *Russia's ill-Fated Invasion of Ukraine: Lessons in Modern Warfare*. Şubat 15, 2024 tarihinde Center for Strategic & International Studies: <https://www.csis.org/analysis/russias-ill-fated-invasion-ukraine-lessons-modern-warfare> adresinden alındı
- Jones, S. G., McCabe, R., & Palmer, A. (2023, Ekim 12). *Seizing the Initiative in Ukraine: Waging War in a Defense Dominant World*. Şubat 6, 2024 tarihinde Center for Strategic & International Studies: <https://www.csis.org/analysis/seizing-initiative-ukraine-waging-war-defense-dominant-world> adresinden alındı
- Kagan, F. W. (2023, Kasım 15). *If the West Cuts Aid to Ukraine, Russia Will Win. If the West Leans in, Ukraine Can Win*. Institute for Study of War: <https://understandingwar.org/backgrounder/if-west-cuts-aid-ukraine-russia-will-win-if-west-leans-ukraine-can-win> adresinden alındı

- Karabulut, B. (2017). Uluslararası İşkilerde Savaş Olgusunun Yaşadığı Dönüşüm. *Karadeniz Araştırmaları*, 14(55), 115-130.
- Karasoy, H. A. (2022). Hibrit, Asimetrik ve Vekâlet Savaşları: 2022 Rusya Ukrayna Savaşını Üçlü Sacayağı Üzerinde Bir İnceleme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 44-56.
- Karasoy, H. A. (2023). *Kamu Güvenliğinde Yeni Paradigmalar; Hibrit Savaş, Asimetrik Savaş, Vekâlet Savaşı, İstihbarat ve Terörle Mücadele* (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. b.). Konya: Atals Akademi.
- Karasoy, H. A., Büyükçiftçi, M., & Şengönül, A. (2023). *Güvenlik ve İstihbarat Sözlüğü*. Konya: Atlas Akademi .
- Katerji, O. (2023, Aralık 19). *Ukraine Braces for Political Disaster in 2024*. Şubat 5, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/12/19/ukraine-2024-united-states-congress-aid-russia-war/> adresinden alındı
- Khrebet, A. (2024, Ocak 4). *Media: Denmark to delay F-16 aircraft delivery to Ukraine*. Şubat 15, 2024 tarihinde The Kyiv Independent: <https://kyivindependent.com/denmark-reportedly-to-delay-f-16-jets-delivery-to-ukraine/> adresinden alındı
- Kirby, J. (2023, Haziran 6). *Can the West Keep Supplying Ukraine with Enough Artillery?* Şubat 10, 2024 tarihinde Vox: <https://www.vox.com/2023/6/6/23744349/ukraine-artillery-counteroffensive-united-states-europe> adresinden alındı
- Kramer, D. j., Herbs, J., & Taylor, W. (2024, Ocak 21). *US Support for Ukraine: The Difference Between Victory and Defeat* . Şubat 15, 2024 tarihinde The Hill: <https://thehill.com/opinion/4420156-us-support-for-ukraine-the-difference-between-victory-and-defeat/> adresinden alındı
- Krebs, C. (2023, Ocak 5). *Lessons for the Next War/ Real War Trumps Cyber War*. Şubat 10, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/01/05/russia-ukraine-next-war-lessons-china-taiwan-strategy-technology-deterrence/> adresinden alındı
- Krishnasai, C. (2023, Eylül 26). *German Minister Admits Berlin Sending Outdated Weapons to Ukraine for Russian War: Report*. Şubat 5, 2024 tarihinde WION: <https://www.wionews.com/world/german-minister-admits-berlin-sending-outdated-weapons-to-ukraine-for-russian-war-report-639718> adresinden alındı
- Kumar, N. (2013, Winter). Changing Face of Conflict: Need to Reshape Military Philosophy. *CLAWS Journal*, 115-131.

- Lendon, B., Gigova, R., Pleitgen, F., & Gak, K. (2023, Ekim 4). *Western Ammo Stocks at 'Bottom of the Barrel' as Ukraine War Drags on*, NATO Official Warns. Şubat 15, 2024 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/10/04/europe/uk-nato-ukraine-war-ammunition-intl-hnk-ml/index.html> adresinden alındı
- Leonard, M. (2024, Ocak 8). *Europe Needs a New Ukraine Strategy*. Şubat 5, 2024 tarihinde European Council of Foreign Relations: <https://ecfr.eu/article/europe-needs-a-new-ukraine-strategy/> adresinden alındı
- Lister, T. (2023a, Nisan 28). *The Iranian drones deployed by Russia in Ukraine are powered by stolen Western technology, research reveals*. Ocak 25, 2023 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/04/28/world/iran-drones-russia-ukraine-technology-intl-cmd/index.html> adresinden alındı
- Lister, T. (2023b, Aralık 29). *Ukraine's Hopes for Victory Fade in the face of Waning Western support and Putin's Relentless War Machine*. Şubat 25, 2024 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/12/29/europe/ukraine-war-victory-hopes-dim-intl/index.html> adresinden alındı
- Lister, T. (2023c, Kasım 3). *Exhausted and Disappointed with Allies, Ukraine's President and Military Chief Warn of Long Attritional War*. Şubat 15, 2024 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/11/03/world/ukraine-president-warns-long-attribitional-war/index.html> adresinden alındı
- Marquardt, A., Bertrand, N., & Cohen, Z. (2023, Mayıs 6). *Russia's Jamming of US-Provided Rocket Systems Complicates Ukraine's War Effort*. Şubat 5, 2024 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/05/05/politics/russia-jamming-himars-rockets-ukraine/index.html> adresinden alındı
- McFaul, M. (2023, Kasım 16). *The Case for Supporting Ukraine Is Crystal Clear*. Şubat 15, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/11/16/ukraine-russia-war-us-congress-aid-weapons/> adresinden alındı
- Metcalf, C. (2023, Kasım 30). *Is There Anything to Learn from Ukraine*. Şubat 15, 2024 tarihinde War Room: <https://warroom.armywarcollege.edu/articles/learning-lessons-1/> adresinden alındı
- Metz, S. (2000). *Armed Conflict in the 21st Century: The Information Revolution and Post-Modern Warfare*. US Army War College Press.
- Mikhelidze, N., & Tocci, N. (2023, Kasım 27). *The West's False Choice in Ukraine*. Şubat 24, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/11/27/ukraine-russia-war-west-negotiations-stalemate-weapons-aid/> adresinden alındı

- Mumford, A. (2013). *Proxy Warfare*. Polity Press.
- Noorman, R. (2023, Haziran 15). *The Russian Way of War in Ukraine: A Military Approach Nine Decades in the Making*. Şubat 10, 2023 tarihinde Modern War Institute: <https://mwi.westpoint.edu/the-russian-way-of-war-in-ukraine-a-military-approach-nine-decades-in-the-making/> adresinden alındı
- Norwood, P. R., Jensen, B. M., & Barnes, J. (2016). Capturing the Character of Future War. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 46(2), 81-91.
- Notes from Poland. (2023, Ağustos 1). *Ukraine Angered by Polish Official's Call to "Start Appreciating" Poland's Help*. Şubat 5, 2024 tarihinde Notes from Poland: <https://notesfrompoland.com/2023/08/01/ukraine-angered-by-polish-officials-call-to-start-appreciating-polands-help/> adresinden alındı
- O'Hanlon, M. E. (2024, Şubat 4). *Lessons from Ukraine/ Nothing quiet on the Eastern Front*. Şubat 4, 2024 tarihinde Brookings: <https://www.brookings.edu/articles/lessons-from-ukraine/> adresinden alındı
- Özdemir, Ş., & Eminoglu, A. (2022). Yeni Nesil Savaş: Rusya'nın Donbaşa Uyguladığı Hibrit Savaş Yöntemi. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 67-84.
- Pamuk, H., & Lewis, S. (2023, Kasım 29). *Putin Won't Make Peace in Ukraine Before 2024 US Election -US official*. Şubat 8, 2024 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/world/putin-wont-make-peace-ukraine-before-2024-us-election-us-official-2023-11-28/> adresinden alındı
- Pietralunga, C. (2023, Eylül 30). *Trench warfare makes a comeback in Ukraine's fight against Russia*. Şubat 5, 2024 tarihinde Le Monde: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/09/30/trench-warfare-makes-a-comeback-in-ukraine-s-fight-against-russia_6142009_4.html adresinden alındı
- Pifer, S. (2023, Şubat 24). *Lessons from Ukraine/ Arm Kyiv for Self-Defense*. Şubat 15, 2024 tarihinde Brookings: <https://www.brookings.edu/articles/lessons-from-ukraine/> adresinden alındı
- Raik, K. (2023, Ekim 31). *The Dream of a European Security Order With Russia Is Dead*. Ocak 25, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/10/31/russia-ukraine-war-europe-security-order-nato-peace-negotiation-settlement/> adresinden alındı
- Roth, A. (2023, Haziran 20). *Russia Threatens Ukraine's 'Decision-Making Centres' if Kyiv Uses Western Arms in Crimea*. Ocak 25, 2024 tarihinde The Guardian: <https://>

- www.theguardian.com/world/2023/jun/20/russia-threatens-ukraine-decision-making-centres-kyiv-western-arms-crimea adresinden alındı
- Sabbagh, D. (2023, Temmuz 13). *US and UK Call For More Gratitude from Kyiv After Zelenskiy's Nato Complaint*. Şubat 15, 2024 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/12/uk-defence-secretary-ben-wallace-suggests-ukraine-could-say-thank-you> adresinden alındı
- Scheck, J., & Jakes, L. (2023, Haziran 19). *In Rush to Arm Ukraine, Weapons Are Bought but Not Delivered, or Too Broken to Use*. Şubat 25, 2024 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2023/06/19/world/europe/ukraine-weapons-howitzers-contracts.html> adresinden alındı
- Singer, P. W. (2022, Aralık 3). *How Ukraine Won The #LikeWar*. Şubat 15, 2024 tarihinde POLITICO: <https://www.politico.com/news/magazine/2022/03/12/ukraine-russia-information-warfare-likewar-00016562> adresinden alındı
- Singer, P. W. (2023, Şubat 23). *One Year In: What Are The Lessons from Ukraine For The Future Of War?* Şubat 20, 2024 tarihinde Defense One: <https://www.defenseone.com/ideas/2023/02/what-ukraine-has-changed-about-war/383216/> adresinden alındı
- Singer, P. W., & Brooking, E. T. (2018). *Like War: The Weaponization of Social Media*. Eamon Dolan/Houghton Mifflin Harcourt.
- Singh, A. (2023, Şubat 24). *Lessons from the Ukraine-Russia conflict*. Şubat 5, 2024 tarihinde Observer Research Foundation: <https://www.orfonline.org/expert-speak/lessons-from-the-ukraine-russia-conflict> adresinden alındı
- Smith, J. F. (2022, Mart 8). *Are we entering another Cold War? Probably not—but it could be even worse*. Şubat 10, 2024 tarihinde Harvard Kennedy School: <https://www.hks.harvard.edu/faculty-research/policy-topics/international-relations-security/are-we-entering-another-cold-war> adresinden alındı
- Speller, I. (2016). Introduction to the Second Edition. D. Jordan, J. D. Kiras, D. J. Lonsdale, I. Speller, C. Tuck, & C. D. Walton içinde, *Understanding Modern Warfare* (2. b., s. 1-16). Cambridge University Press.
- Talmadge, C. (2023, Şubat 24). *Lessons from Ukraine/We will all go together when we go*. Şubat 10, 2024 tarihinde Brookings: <https://www.brookings.edu/articles/lessons-from-ukraine/> adresinden alındı
- Tavberidze, V. (2023, Kasım 26). *Retired General James L. Jones: West 'Too Cautious About Giving Ukraine Weapons That Could Strike Into Russia'*. Şubat 16, 2024 tarihinde

Radio Free Europe Radio Liberty: <https://www.rferl.org/a/ukraine-russia-general-jones-interview-long-range-weapons/32700251.html> adresinden alındı

Tavberidze, V. (2024, Ocak 4). *Interview: Russia Bets It Can 'Outlast The Attention Span Of The West' To Defeat Ukraine*. Şubat 15, 2024 tarihinde Radio Free Europe Radio Liberty: <https://www.rferl.org/a/russia-ukraine-war-western-attention-span-tavberidze-interview-roberts/32762998.html> adresinden alındı

Temnycky, M. (2023, Aralık 27). *As Europeans Prepare for 2024 Elections, Ukraine Watches on*. Şubat 4, 2024 tarihinde Euronews: <https://www.euronews.com/2023/12/27/as-europeans-prepare-for-2024-elections-ukraine-watches-on> adresinden alındı

The Economist. (2023, Temmuz 3). *The war in Ukraine shows how technology is changing the battlefield*. Şubat 5, 2024 tarihinde The Economist: <https://www.economist.com/special-report/2023/07/03/the-war-in-ukraine-shows-how-technology-is-changing-the-battlefield> adresinden alındı

The Guardian. (2022, Haziran 1). *Himars: What Are the Advanced Rockets US is Sending Ukraine?* Şubat 5, 2024 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/01/himars-what-are-the-advanced-rockets-us-is-sending-ukraine> adresinden alındı

The Guardian. (2023, Kasım 4). *The Observer View On the War in Ukraine: The West Can't Afford to Forget About It*. Şubat 6, 2024 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/nov/04/the-observer-view-on-the-war-in-ukraine-the-west-cant-afford-to-forget-about-it> adresinden alındı

Tobin, J. (2024, Ocak 18). *Ukraine update: January 2024*. Ocak 25, 2024 tarihinde UK Parliament House of Lords Library: <https://lordslibrary.parliament.uk/ukraine-update-january-2024/> adresinden alındı

Tucker, P. (2022, Eylül 20). *US Working on AI to Predict Ukraine's Ammo and Weapons Needs*. Şubat 15, 2024 tarihinde Defence One: <https://www.defenseone.com/technology/2022/09/us-working-ai-predict-ukraines-ammo-and-weapons-needs/377429/> adresinden alındı

Türk Dil Kurumu. (2024). *Modern*. Şubat 15, 2024 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

Walt, S. (2023, Şubat 9). *The Top 5 Lessons From Year One of Ukraine's War*. Şubat 15, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/02/09/the-top-five-lessons-from-year-one-of-ukraines-war/> adresinden alındı

- Williams, P. D. (2018). War. P. D. Williams, & M. McDonald (Dü) içinde, *Security Studies An Introduction* (3. b., s. 175-190). Routledge.
- Wither, J. K. (2010). Warfare, Trends in. G. Fink (Dü.) içinde, *Stress Of War, Conflict And Disaster* (s. 225-236). Elsevier Inc.
- Yadigaroğlu, H. (2017). Biyoterörizm, Modern Savaş ve Biyolojinin Araçsallaştırılması: I. Dünya Savaşında Almanya Örneği. T. Öztürk (Dü.) içinde, *Zamanın İzleri: İlkeler, İdeolojiler ve İsyanlar* (s. 281-320). Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Yalçinkaya, H. (2019, Kasım). *Savaşın Değişimi ve Kavramsal Tartışmalar*. Şubat 10, 2024 tarihinde https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/12/Savasin-DeGISimi_HaldunYalcinkaya_v.3.pdf adresinden alındı
- Yılmaz, S. (t.y.). *Modern Savaş ve Savunma Reformu*. Şubat 15, 2024 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/16524636-Modern-savas-ve-savunma-reformu-yazar-yrd-doc-dr-sait-yilmaz.html> adresinden alındı

